

**СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”  
Юридически факултет**

**ДОГОВОРЪТ ЗА ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В  
БЪЛГАРСКОТО МЕЖДУНАРОДНО ЧАСТНО ПРАВО**

**АВТОРЕФЕРАТ**

на

**Дисертационен труд за присъждане на  
образователна и научна степен  
„доктор”**

по професионално направление

**3.6 Право/ Международно частно право**

на

**Захари Игнатов Янакиев**

редовен докторант

Международно частно право, шифър 050514,  
катедра Международно право и международни отношения на ЮФ,  
СУ „Св. Климент Охридски”,

Научен ръководител:

**Проф. д-р Николай Натов**

София, 2014



# **I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРОЕКТА ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД**

Проектът на дисертационния труд изследва *договора за имуществено застраховане с международен елемент в българското международно частно право*. Темата изисква научен анализ на приложимата към такива договори и поражданите от тях частноправни отношения с международен елемент уредба на международната компетентност, приложимото материалното право и признаването и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения и други актове. Гледната точка е тази на българските съдилища или други правоприлагащи органи, при действието на източниците на международното частно право, създадени в рамките на ЕС (преди всичко сега приложимите Регламент (ЕО) № 44/2001, наричан „Брюксел I” и Регламент (ЕО) № 583/2008, наричан „Рим I”) или с участието на ЕС (Конвенцията от Лугано от 30.10.2007 г., Споразумението с Дания за приложение на „Брюксел I”) и на приложимите норми, съдържащи се в някои международни договори, обвързващи България, и във вътрешни източници на българското международно частно право.

## ***1.1 Актуалност, научна новост и необходимост на изследването***

Актуалността на избрания предмет на изследване за договора за имуществено застраховане в българското Международно частно право (МЧП) е предопределена от състоянието на съвременното обществено и стопанско развитие на Република България.

Интеграцията на Република България в Европейския съюз (ЕС) и Европейското икономическо пространство води до по-честото възникване на най-различни частноправни отношения с международен елемент, свързани с Република България и други държави членки или дори трети държави. Развитието на такива правоотношения води и до увеличаване на рисковете, пред които са изправени различните субекти, участващи в тях. Застраховането на благата на физическите и юридически лица, подлежащи на парична оценка, става все по-наложително с оглед по-успешното им участие в стопанския и обществен живот на Република България, при условията на членството ѝ в ЕС. Чрез доброволно имуществено застраховане те могат да се предпазят от неблагоприятните за имуществата им последици на реализиране на различни рискове. В отделни случаи сключването на имуществени застраховки и тяхното поддържане е задължение на лицата, притежаващи вещи или извършващи дейности, които са източник на повишена опасност. Свободното движение на лица, стоки и капитали в рамките на Европейския съюз води до по-голяма вероятност, имуществените права или патримониумът на свързаните с него лица, да бъдат и неблагоприятно засегнати. Отделни вещи на тези свързани с ЕС лица може да погинат, да бъдат увредени, откраднати или загубени. За такива, свързани с ЕС лица, има повече реални рискове да възникне имуществена отговорност спрямо трети лица, неизпълнение на задължение от техен съдоговорител или те да претърпят най-различни финансови загуби. Когато български граждани или юридически лица придобиват имущество, пътуват или започват стопанска дейност в други държави

членки една от наложителните им задачи е купуването на необходимите застрахователни продукти. Същото важи и за гражданите и юридически лица от други държави членки на Европейския съюз и от трети държави, пребиваващи или извършващи стопанска дейност в България. По силата на Договора за функциониране на Европейския съюз (ДФЕС), потенциалните купувачи на застраховки теоретично имат възможността по свой почин активно да търсят застрахователно покритие от застрахователи, установени в други държави членки. В това се състои т. нар. пасивна свобода на предоставяне на услуги или свобода на предоставяне на поискани услуги (реш. на Съда на ЕС (съкр. СЕС) по д. 286/82 и 26/83, 1984, *Luisi et Carbone*).

Член 15 на Директива 2009/138/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 година относно започването и упражняването на застрахователна и презастрахователна дейност (Платежоспособност II) потвърждава принципа за единния лиценз. За застрахователите и потребителите на застрахователни услуги с новите технологии възникват и възможности за дистанционно сключване на застраховки. Застрахователите при адекватност на финансовото им състояние и преценка за търговска целесъобразност могат да влизат в конкуренция помежду си на различни пазари на държавите членки за привличане на нови потребители на техните услуги. С приемането на директивите от трето поколение (Директива 92/49/ЕИО и Директива 92/96/ЕИО, отменена с Директива 2002/83/ЕО) отпаднаха административноправните пречки за създаването на единен застрахователен пазар в рамките на ЕС. Въведе се система на един единен лиценз за извършване на застрахователен бизнес в държавата членка на ЕС по седалището за съответния застраховател (чл. 5 на Директива 92/49/ЕИО вр. чл. 7, § 1 на Директива 73/239/ЕИО за общото и в частност имущественото застраховане; чл. 5, § 1 на Директива 2002/83/ЕО за животно-застраховането).

Изброените в предходния абзац фактори водят до увеличаване на вероятността, да се сключват договори за имуществено застраховане, които са с международен елемент и породените от тях правоотношения, да са свързани с две или повече държави.

Следва да бъде отбелязана сравнителната научна новост на представяното от дисертанта научно изследване. Тя мотивира и необходимостта от него. Необходимостта от разглеждането на въпросите на българското МЧП, свързани с договора за имуществено застраховане, идва от липсата на достатъчно специализирана литература на български език<sup>1</sup>, която да ги обхване в тяхната

---

<sup>1</sup> Следва да се отбележи разглеждането на проблемите на определяне на приложимото материално право към договорите за морско застраховане у **Вартоломеев, О.** Морска застраховка, Глава шеста в „Международно-частноправни облигационни отношения“, София, БАН, 1977 г., с. 111-118, съкр. **Вартоломеев**, с. №. То изследва международночастноправната проблематика на един вид договори за имуществено застраховане и анализира действащата тогава международночастноправна уредба.

Студията на **Станчева-Минчева, В.** Международночастноправен режим на застрахователните договори съгласно Кодекса на застраховането (съкр. КЗ), в: сп. Търговско право,

триединна цялост – международна компетентност, приложимо право и някои специфични, за областта на застраховките и в частност на договорите за имуществено застраховане с международен елемент, проблеми на екзекватурата.

В труда се стремим да разглеждаме само по-специфични за екзекватурата по застрахователни спорове проблеми и да оставим други въпроси, които не се различават от екзекватурата по други граждански и търговски дела с международен елемент извън настоящето изследване. Така разглеждаме значението на уредбата на международната компетентност и на материалния обществен ред за признаването и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения по застрахователни спорове.

Демонстрирана е приложимостта към договорите за имуществено застраховане с международен елемент на института на съображението за обществен ред и възможността да се прилагат особени повелителни норми, които могат да доведат до неприлагане на норми на приложимото право към отделни аспекти на застраховката с международен елемент.

Необходимостта от изследването произтича и от промените в източниците на международното частно право, настъпили след присъединяването на Република България към ЕС на 01.01.2007 г. Влизането в сила на глава двадесет и втора на Кодекса на застраховането и на източниците на ЕС като „Брюксел I” и „Рим I”,

---

бр. 4/ 2008, с. 39-60, коментира уредбата на приложимото право към застраховките извън областта на животозастраховането съдържаща се в чл. 244 и чл. 248 на КЗ . Друга публикация е тази на **Янакиев, З.** Застрахователните договори с международен елемент според Регламент „Рим I”, в: Регламентът Рим I (Регламент (ЕО) №593/2008 на Европейския Парламент и на Съвета от 17 юни 2008 г. относно приложимото право към договорните задължения), Авторски колектив, София, 2009 г., издателство Ciela, с. 207-275. Посветена е на съгласителните норми, определящи приложимото право към застраховките с международен елемент, както от областта на животозастраховането, така и от областта на общото застраховане. За уредбата на международната компетентност по застрахователни спорове в литературата на български език в рамките на разглеждането на международна компетентност по застрахователни, потребителски и индивидуални трудови спорове вж. **Мусева, Б.** Из лабиринта на международната компетентност по граждански и търговски дела, сп. Юридически свят, бр. 2, 2006 г., с. 41-91. Също по-подробно **Янакиев, З.** Раздел 3. Компетентност по дела във връзка със застраховане, в: Регламентът „Брюксел I”. Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела. Коментар, София, Сиела Норма АД, 2012 г., стр. 118-167.

Известно внимание на застраховките с международен елемент е отделено в следните по-обща за международното частно право книги:

- **Владимиров, И.** Международно частно право: Обща и специална част, 4-то изд., София, изд. къща Софи-Р, 2005 г., с. 540-548 (за приложимото право към 2005 г.);
- **Тодоров, Т.** Международно частно право. Европейският съюз и Република България, София, Sibi, трето издание 2010, с. 363-371 и в неговите предходни издания ( за международната компетентност и приложимото право);
- **Станчева-Минчева, В.** Коментар на Кодекса на Международното частно право. Съпоставка с актовете на европейското право, София, Sibi, 2010 г., с. 380-394 (за приложимото право).

съдържащи уредбата на международната компетентност, приложимото право и екзекватурата при застрахователните правоотношения с международен елемент и възможността за участие на българските застрахователи и потребители на застрахователни услуги в единния застрахователен пазар на ЕС, несъмнено поражда необходимост доктрината по Международно частно право, в рамките на разумното, да разгледа възникващата проблематика. Може да се очаква, че развитието на дистанционно предлагане на застрахователни услуги, включително чрез средствата на електронната търговия и интернет, също прави вероятността от възникване на застрахователни правоотношения с международен елемент много по-голяма.

### ***1.2 Предмет и обхват на труда.***

Дисертационният труд е структуриран в съответствие със структурата на международното частно право, възприета в българското позитивно право според чл. 1, ал. 1 на Кодекса на международното частно право (КМЧП). В неговите четири глави са разгледани уредбата на международната компетентност (глава първа), приложимо право (глава втора) и неговия обхват (глава трета) и някои специфични за областта на застраховките и в частност на договорите за имуществено застраховане с международен елемент проблеми на екзекватурата (глава четвърта).

Член 244 на Кодекса за Застраховането (съкр. КЗ), озаглавен първоначално „Приложимо право към застрахователни договори за имуществено застраховане”, повлия в голяма степен на възприемането на заглавието и темата на настоящото изследване. Темата бе избрана и с цел да не се стига до прекомерно разширяване на предмета на изследване на труда. За предмет на изследването смятаме въпросите на Международното частно право, възникващи във връзка с договорите с международен елемент включени в т. 3 до т. 18 на Приложение I, озаглавено „Класове общо застраховане”, на тази директива – именно това са договорите за имуществено застраховане. Може да се счита, че изследването засяга и застраховките „Заболяване” и „Злополука” по т. 1 и 2 на същото приложение на КЗ, но само, доколкото рискът по такива застраховки е покрит със задължение на застрахователя да заплаща обезщетения, зависещи от направени от титуляря на полицата или застрахования разноси, а не със задължение за плащане на фиксирани парични суми. Изследването е на плоскостта на международното частно право и сравнително рядко – напр. при разглеждане на възможни примери – може да има съждение, свързано с даден вид имуществена застраховка. С влизането в сила на Регламента „Рим I” се въведе уредба на приложимото право, която по принцип изоставя разграничението между категориите „общо застраховане” и „животозастраховане”. По принцип уредбата на международната компетентност за дела във връзка със застраховане важи и за двете категории застраховки с международен елемент. По тези причини, голяма част от анализите и тълкуванията и предлаганите разрешения в труда не могат да ограничат своето значение само до имуществени застраховки с международен елемент и са меродавни за международночастноправната проблематика на договорите от областта на животозастраховането. Разбира се уредбата, която важи само във връзка с

имуществени застраховки е изрично посочвана като такава, докато на малкото норми, приложими специално към застраховките от областта на животозастраховането е отделено по-малко внимание.

Трудът не разглежда целенасочено, а само епизодично, въпроси на Международното частно право, пораждани от договора за презастраховане с международен елемент. Макар и той да се квалифицира от специалистите по застрахователно договорно право като договор за имуществено застраховане и макар често да поражда частни правоотношения с международен елемент, той засега е изведен от законодателя в ЕС и в съответствие с практиката на СЕС, извън обхвата на специалната уредба на международната компетентност по застрахователни спорове и извън обхвата на специалната уредба на приложимото право към застраховките с международен елемент. При него не е налице отношение с участието на типично и предполагаемо икономически по-слаба страна.

Въпросите на експортното застраховане също са изключени от настоящето изследване, тъй като са свързани тясно със специфичната проблематика на друг дял от българското Международно частно право – режима на международните инвестиции. Поради тази си свързаност тези въпроси те е по-уместно да бъдат оставени извън настоящото научно изследване.

### ***1.3. Обявяване на научноизследователската теза. Цели и задачи.***

Обосновава се тезата, че наред със защитата на по-слабата страна, приложимата международночастноправна уредба се стреми да отчита спецификите на материята на договори за имуществено застраховане с международен елемент, които могат да са различни<sup>2</sup>. В труда се демонстрира, че приложимата уредба служи на декларираната от европейския законодател цел, да е по-благоприятна за икономически типично по-слабата страна, участваща в него – най-вече за титуляря на полицата и за известния в момента на сключването на застрахователния договор застрахован (съображение 23 и 32 на „Рим I” и съображение 13 на „Брюксел I” –

---

<sup>2</sup> Тази теза има връзка с някои уместни становища, изразявани от някои представители на доктрината по Международно частно право и застрахователно договорно право. Така вж. **Seatzu, F.** Insurance in Private international Law, A European perspective, Hart Publishing, Oxford-UK & Portland-Oregon-USA, 2003, p. 52, по-нататък **Seatzu**, p. №. Той счита, че уредбата на международната компетентност в материята на застрахователните договори цели преди всичко създаване на подходящи форуми за разглеждане на делата по такива договори. Тезата е също вдъхновена от заглавието на сборника доклади, под редакторството **Heiss, H.** „Insurance contract law between business law and consumer protection. International Congress of Comparative Law (18th: 2010: Washington, D.C.)”, Dike, Zurich, 2012. Тези, изготвени със сравнителноправна цел, доклади разглеждат вътрешната материалноправна уредба на застрахователния договор и пазарна статистика в редица държави, в светлината на съчетаването на защитата на потребителите и ползването на норми на класическото застрахователно договорно право, спомагащи развитието на застрахователен пазар, имащ капацитет да предоставя покрития необходими на стопанските субекти.

Считаме нашата теза за логично и легитимно развитие на вижданията на посочените автори.

възпроизведено като съобр. 18 на Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 („Брюксел IА”). Но също е показано, че в приложими към договорите за имуществено застраховане с международен елемент международночастноправни норми европейският законодател оправдано отчита, че при някои видове застраховки и при определени хипотези, титулярят на полицата респ. застрахованият са субекти, които типично не се нуждаят от закрила и допуска възможности за избор на международно компетентен съд и приложимо право.

Подчинено на тази теза в работата се застъпва становище за необходимост от запазване, но и усъвършенстване на специалната международночастноправна уредба на договора за имуществено застраховане с международен елемент. Възможното усъвършенстване на уредбата, би могло да се състои в бъдещо корективно урегулиране от европейския законодател на някои по-особени хипотези, където или понастоящем допустимата свобода на страните по договор за имуществено застраховане с международен елемент да избират съд и приложимо право е неоправдана или напротив са налице неоправдани ограничения на тази свобода.

Целта е обосноваването на гореописаната теза да се постигне с изследване на проблемите на Международното частно право, възникващи при договор за имуществено застраховане с международен елемент – във връзка с международната компетентност, приложимото материално право и възможните специфични проблеми на екзекватурата. Стремежът е при това да се предложат решения, които биха могли да са от полза на международночастноправната доктрина и практика, на законодателя в ЕС и Република България и да послужат в областта на застрахователното дело.

Задачите на труда са:

- а) предлагане на решения на проблема за квалификацията на договора за имуществено застраховане с международен елемент;
- б) изследване на спецификите на приложението на някои от институтите на международното частно право в областта на договорите за имуществено застраховане – преpraщането, особените повелителни норми и съображението за обществен ред;
- в) изследване на съществуващите норми за международната компетентност и значението им за екзекватурата на чуждестранни съдебни решения и други актове по дела, свързани със застрахователни договори;
- г) изследване на нормите, меродавни за определяне на приложимото към имуществените застраховки право;
- д) даване на предложения за подходящото тълкуване на анализирани норми за международната компетентност и приложимото право;
- е) разглеждане на въпроса за обхвата на приложимото право;
- ж) даване на предложения *de lege ferenda*, с цел преодоляване на съществуващи неясноти, непълноти и противоречия в уредбата на тази материя.

Налични са източниците на позитивното международно частно право, който позволяват изпълнение на задачите и постигане на целите. Това са Регламентите „Брюксел I” и „Брюксел IА”, Конвенцията от Лугано от 2007 г., Регламентът „Рим I”



и КЗ. Относитими са норми на КМЧП, Директивата **Платежоспособност II** и предхождащите я директиви в материята на застраховането. Има позовавания на някои международни договори на Република България, които са източници на международното частно право в различни области като международния търговски арбитраж. Използвана е практиката на Съда на Европейския съюз, относима към Регламентите „Брюксел I” и „Брюксел IA”.

#### ***1.4 Значение на дисертацията и приноси***

В светлината на своите актуалност, предмет, обхват, необходимост и по-горе поставената цел и очертани задачи настоящият проект за дисертация би могъл да има значение за българската наука по Международно частно право, за българския законодател, за органите на правоприлагането, за практикуващите юристи и за хора от деловите среди заети в застрахователното стопанство. Приносът на изследването би могъл да се изрази в следните точки:

- систематизиране в самостоятелен труд на анализ на действащата в България международночастноправна уредба на частните правоотношения с международен елемент, породени от договори за имуществено застраховане;
- представяне на критичен анализ на тази уредба и на нейното тълкуване от Съда на Европейския съюз;
- представяне на различните правнополитически съображения, на законодателя в ЕС и в България, които могат да стоят в основата на едно или друго нормативно разрешение в областта на Международно частно право на договорите за имуществено застраховане с международен елемент;
- обсъждане на евентуалното въздържане на законодателя и правоприлагащите органи от закрилата в някои хипотези на някои от страните по застрахователните правоотношенията, които се смятат за икономически по-слаби и юридически по-неопитни в светлината на виждането на автора за „цената” на тази закрила;
- представяне на тълкувания на различните норми за международна компетентност и определяне на приложимо право;
- разглеждане на някои проблеми, свързани с арбитража на застрахователни спорове с международен елемент;
- разглеждане на възможни решения от страна на Международно частно право за превръщането на единния застрахователен пазар на застраховки на неголеми рискове в една по-конкретна и осезаема реалност в полза на потребителите на застрахователни услуги и на застрахователите.

Следва да се посочи, че дисертацията би могла да послужи, чрез отделните си части, като отправна стартова точка на други специализирани и по-задълбочени международночастноправни изследвания в областта на застраховките с международен елемент и международните граждански и търговски дела, свързани с тях.

### ***1.5 Основни методи на изследването***

С оглед постигането на по-горе поставената ни цел респ. изпълнението на описаните задачи на настоящето изследване, в труда са използвани анализ и синтез, индукция и дедукция като логически методи, служещи за постигане на познание в правната наука. Същевременно стремежът е извеждането на заключения, съдържащи изводи за адекватността на настоящата уредба и предложения *de lege ferenda* чрез използване на синтез на резултатите от проведените анализи и чрез дедукция, основана на различни принципи, стоящи в основата на уредбата. Индукцията е използвана с оглед обсъждането на степента на пригодност и адекватност на сега действащата уредба на Международно частно право на договорите за имуществено застраховане с международен елемент в светлината на действителни случаи в практиката или възможни от умозрителна гледна точка хипотези. С оглед на такава индукция са направени и някои от предложенията за тълкуване на действащата понастоящем международночастноправна уредба и нейните възможни изменения.

Сравнителноправният подход също е използван отчасти и сравнително ограничено в изследването за показване на значението на възможността за прилагане на чуждо материално право към договор за имуществено застраховане с международен елемент и към отделни аспекти на породеното от него правоотношение. Сравнителноправният метод, в своята предпоставка – наличие на познание за чуждото право, има значение за преценката на прилагането на института на обществения ред в българското Международно частно право на имуществените застраховки и за разбиране на някои особености на уредбата на приложимото право, които са продиктувани от необходимост за компромис между държави членки на ЕС, създали уредбата. Този метод ни позволи, на базата на анализите в разработката, да предложим някои изменения на действащата уредба (напр. при задължителните застраховки).

### ***1.6. Обем и структура на труда***

Дисертационният труд съдържа общо 367 страници плюс заглавна страница. От тях изложението по същество е 344 страници. Отделно е обособено съдържанието, представящо структурата на труда на 4 страници с римски номера. Налице е декларация за оригиналност, която заема 1 страница. Има отделни 9 страници – цитирана литература, която изпълнява изискването за налична библиография. 9 страници представляват приложение, съдържащо списъци със източници на правото, използвани и цитирани в труда. Цитираната литература се състои от общо 107 заглавия на български и на чужд език, от които 42 на български език и 65 на чужд език. Бележките под линия към изложението са 811 на брой.

Структурата включва четири глави плюс увода и заключението. Основни структурни единици на главите са параграфи. Тези параграфи в отделни случаи имат за подразделения, точки, номерирани с римски цифри, които при съзряна от нас целесъобразност са разделени на подточки. Счетохме, че тези трето и четвърто нива

на структурата помагат на аналитичната прегледност и достъпност на изложението на дисертацията и по-лесното боравене с нея, но с оглед обемните ограничения на автореферата, съдържанието на тези подточки от четвърто ниво и на някои от точките с римско номериране в параграфите е предадено по окрупнен начин тук.

Структурата е обусловена от целта да се разгледа проблематиката на международното частно право, поражда от договорите за имуществено застраховане, във връзка с:

1. международната компетентност,
2. определянето на приложимото към такива договори материално право,
3. определянето на обхвата на приложимото право и изключенията от неговото приложение,
4. специфичните проблеми на екзекватурата на чуждестранни съдебни решения и актове в тази материя.

## **II. ОСНОВНИ МОМЕНТИ В ИЗЛОЖЕНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

### **2.1 Увод**

В увода на дисертационния труд се съдържа кратко представяне на предмета на изследването и обхвата му и неговото значение за науката на международното частно право и юридическата практика, посочени са целите, методите на изследването и актуалността му. Демонстрирана е научната му новост и необходимостта му с оглед наличните източници на правото и състоянието на доктрината у нас в тази материя. Декларирана е научноизследователската теза, посочена е целта на изследването и са поставени задачите, като е констатирано наличието на база за изпълнението им.

### ***2.2 Първа глава. Международна компетентност по дела за договори за имуществено застраховане***

Кратко в началото ѝ е посочено, че изследването ще се занимае с международната компетентност на българските държавни съдилища по дела за договори за имуществено застраховане с международен елемент и с възможностите за учредяване на такава компетентност на арбитражни съдилища и на структури, тела и организации, използващи алтернативни способи за решаване на дела.

#### ***§ 1. Международната компетентност на българските държавни съдилища***

Параграф първи разглежда съществуващата уредба на международната компетентност на българските държавни съдилища като съдилища на държава членка на ЕС. Анализират се правните норми на неревизирания Регламент 44/2001 – „Брюксел I”. Посочена е липсата на разлика по същество с новата уредба по Конвенцията от Лугано що се отнася до уредбата на международна компетентност. Същото важи и за „Брюксел IA”.

## ***I. Съотношение на потенциално приложимите източници на международното частно право***

Констатирано е изрично, че Договорите за правна помощ в сила за Република България не съдържат уредба, можеща на основание чл. 351 на ДФЕС да измести Регламента Брюксел I. Разгледано е съотношението му с Конвенцията от Лугано, и със Споразумението с Дания и приложението на тези два източника спрямо дела с ответници в Исландия, Норвегия и Швейцария и респ. в Дания.

Отделено е внимание на многостранните международни Конвенции, съдържащи относима към делата за договори за имуществено застраховане с международен елемент уредба на международна компетентност в специална област. Член 9 на Международна конвенция относно гражданската отговорност за щети, причинени от замърсяване с корабно гориво, 2001 г. следва да се прилага за международната компетентност по дела по преки искове по тази Конвенция срещу застраховател на отговорността на корабособственика. Демонстрирано е също, че в рамките на тяхното ограничено приложно поле, Протоколът от 1992 г. за изменение и допълнение на Международната конвенция за гражданска отговорност за щети от замърсяване с нефт от 1969 г. и Виенската конвенция за гражданска отговорност за ядрена вреда от 1963 съдържат специални норми за международна компетентност по преките искове срещу застрахователите по застраховките на гражданска отговорност на регистрирани корабособственици или на операторите, експлоатиращ ядрени инсталации. Но тук не се навлиза в детайли, с оглед избягване допълнително увеличение на обема на изложението.

Обсъдена е и обоснована възможността за прилагането на Директивата 93/13/ЕИО за неравноправните клаузи с приоритет пред нормите за международна компетентност на Брюксел I към споразуменията за избор на съд, които са иначе разрешени от чл.чл. 13 и 14 на Брюксел I. По силата на чл. 67 тази директива и по-точно разпоредбите по транспонирането ѝ в Закона за защита на потребителите се прилагат с преимущество пред разпоредбите на Брюксел I, доколкото съдържат уредба на споразуменията за избор на международно компетентен в специална област.

Обсъдено е съотношението на КМЧП и възможностите за негово прилагане за допълване на норми на „Брюксел I“, по силата на отпращащи разпоредби на последния и за прилагане по дела с ответници от трети държави.

## ***II. Уредбата на международната компетентност по дела за застрахователните договори според „Брюксел I“***

На първо място се разглеждат ключови понятия, използвани от „Брюксел I“ в тази материя. Стига се до извода, че в светлината на целите за защита на по-слабата страна и за постигане на еднакво прилагане на нормите на регламента, понятието за дело, свързано със застраховане, следва да бъде тълкувано и квалифицирано автономно.

Заклучено е, че делата, свързани със застраховане, са такива, по които страните по процеса, са страни по застрахователен договор или са трети лица, черпеци права от него по силата на приложимото материално право или на негови разпоредби.

Дефинирани са понятията за титуляря на полицата, за евентуално различния от него застрахован и за третото ползващо се лице, което може за удобство на страните да бъде ползвано и в имуществени застраховки. Посочено е, че тези понятия следва да покриват и универсалните правоприемници на посочените с тях лица. Констатирано е, че в името на целите за закрила на по-слабата страна в понятието за тези дела се включват и спорове за претенции с на пръв поглед други квалификации от гледна точка на МЧП на ЕС – напр. претенции, основаващи се на виновно поведение при преддоговорните отношения (*culpa in contrahendo* напр. при неизпълнение на задължения за предоставяне на информация при сключването на договора, недобросъвестно прекъсване на преговорите или забавяне на сключването на договора) или на неоснователно обогатяване (иск за възстановяване на платеното по прекратен или недействителен застрахователен договор).

Посочено е, че Раздел III за международна компетентност по дела, свързани със застраховане не се прилагат към отношения, попадащи в обхвата на общественото осигуряване.

Демонстрирано е неприлагането на специалната уредба по споменатия раздел, към отношения между застрахователи в хипотези на многократно застраховане, споразумения за съзастраховане и предявяване на регресни претенции. Също неприложимостта му към спорове за отношения между застраховател и (пре)застраховател, който предлага услуги по активно презастраховане. Посочено е, че тук не може да се предполага, че страна по тези правоотношения се намира в положение на типична слабост, което да оправдава закрилата им.

След това на второ място анализът в точка II. на параграф втори продължава с възможностите за мълчаливо учредяване на международна компетентност и за споразумения за избор на съд в материята на делата за договори за имуществено застраховане с международен елемент. Спомената е предстоящата промяна на уредбата на мълчаливото учредяване на международна компетентност в чл. 26, пар. 2 на Регламент „Брюксел IA”, където се изисква съдът да има яснота и увереност, че ответникът по-слаба страна е информиран за последиците от евентуалното си явяване по делото. Подробно са разгледани възможностите за споразумение за избор на съд за пророгиране на международна компетентност по дела във връзка със застраховане по чл. 13-14 на „Брюксел I”. Те са нещо положително за стопанското развитие – спомагат сключването на застраховки на международния пазар със застрахователи от чужбина от стопански субекти, които са типично икономически силни и юридически опитни и информирани. Те помагат и на участието на български застрахователи във споразумения и договори за съзастраховане заедно със застрахователи от други държави членки на ЕС, за покриване на рискове в чужбина. Уредбата на пророгацията

чрез споразумение за избор на съд демонстрира тезата, че „Брюксел I” не преследва единствено закрилата на по-слабата страна, а се стреми да отчита особеностите на различните видове имуществени застраховки с международен елемент. Посочен е проблемът за наличието на застраховки на големи рискове, напр. на багажи, по които титулярят може да е физическо лице, потребител. Отправена е критика към формулировката на чл. 14, пар. 5 на „Брюксел I”, която съдържа „независимо от чл. 14, пар. 1 - 4”. По-добре би било ползването на словосъчетанието „без да се засяга прилагането чл. 14, пар. 1 – 4” с оглед целта на закрилата на по-слабата страна по застраховките на морски и авиационни рискове, която не ползва съответните морски съдове и въздухоплавателни средства за търговски цели и някои защитни изключения на чл. 14, пар. 1 и 2, защитаващи трети лица и пътници. Това словосъчетание е преводът на френския текст на чл. 14, пар. 5 на „Брюксел I”, където е използвано „sans prejudice de...”. Посочена е полезността на евентуалното бъдещо създаване на собствено за „Брюксел IA” определение за големи рискове, което да изключва случаите на титуляри на полици, които всъщност са типично по-слаба страна.

На трето място в точка II на параграф първи се разглеждат разпоредбите на чл.чл. 8-12 на „Брюксел I”, които с преномериране са възпроизведени в „Брюксел IA”. Демонстрирана е защитата на по-слабата страна чрез асиметричната уредба на международната компетентност по делата за застраховане и договори за имуществено застраховане с международен елемент. Анализирани са уредбата по искове срещу застрахователя – в точка 1 „Компетентност при искове срещу застрахователя” и в точка 2 уредбата на „Брюксел I” на международна компетентност по дела във връзка със застраховки на отговорност. На по-слабите страни са предоставени възможности за избор на компетентен съд, който да сезират – това е първият елемент на асиметричната уредба на международната компетентност. Показано е, че с чл. 10 и чл. 11 се отчитат спецификите на застраховките на недвижими имоти и вещи и на гражданска отговорност, което потвърждава правилността на тезата, че уредбата в тази материя преследва не само целта за закрила на по-слабата страна, но и се стреми да съобразява някои особености на предмета на уреждане. В точка 3 на стр. 59 е разгледано императивното ограничаване на международна компетентност по искове на застрахователя срещу по-слабите страни – само пред съдилищата по местоживееене на същите, освен при предявяване на насрещен иск. Така е демонстриран вторият елемент на асиметричната уредба на тази компетентност, която защитава по-слабата страна.

Разгледана е приложимостта на чл. 5, пар. 5 на „Брюксел I”. Посочени са приложимостта на тази разпоредба срещу застрахователи и срещу застраховани юридически лица, както и нейният диспозитивен характер и възможност да бъде изключена и със споразумение извън позволените по чл.чл. 13-14 на „Брюксел I”. Обсъден е смисълът на понятията за клон, агенция или друг вид представителство на ответника, когато спорът за договор за имуществено застраховане с международен елемент произтича от дейността на този клон, агенция или представителство.

В подразделение IV е разгледана уязвимостта на уредбата по чл.чл. 8 – 14 на евентуални искиове на застрахователя, с които той иска от съд на държава членка на ЕС, чието право позволява отрицателни установителни искиове (*negative declaratory relief*), да бъде установено със сила на пресъдено нещо, че не дължи заплащане на застрахователно обезщетение. Такива искиове се считат за задействащи механизма на отвода за висящ процес и биха могли да затруднят защитата на застрахован, който би искал да защити правата си с иск за плащане на застрахователно обезщетение по договор за имуществено застраховане с международен елемент, при настъпило събитие.

## **§ 2. *Международна компетентност на арбитражни съдилища и алтернативни способи за решаване на спорове (ADR)***

Във втория параграф на глава първа е анализирана арбитраруемостта на споровете за договор за имуществено застраховане с международен елемент (**точка I**). В **точка II** са обосновани възможностите за защита на по-слабата страна по застраховка с физическо лице потребител, при наличната арбитраруемост на споровете по договори за имуществено застраховане с международен елемент. Проблемът е анализиран на базата на неприложимостта на чл.чл. 13-14 към арбитражните клаузи и от друга страна възможностите за закрила срещу т. нар. неравноправни клаузи. Анализирани са текстове на Директива 93/13/ЕИО, които са относими към материята, и в частност понятието за арбитраж, покрит от законови разпоредби. Отчетени са и разпоредбите, транспониращи ги в Закона за защита на потребителите. Това е направено при отчитане на решенията на Съда на ЕС по делата *Elisa María Mostaza Claro, C-168/05* и *C-40/08 – Asturcom Telecomunicaciones SL v. Maria Cristina Rodríguez Nogueira*, които позволяват защита на титулярите на полици, потребители и физически лица срещу неравноправни арбитражни клаузи. Маркирана е възможността за защита на основата на фактическата неизпълняемост на арбитражно споразумение по смисъла на чл. II, § 3 на КПИЧАР и чл. 8, ал. 1, изр. 2 на ЗМТА<sup>3</sup>. В **точка III** е поставен на разглеждане въпросът за възможностите за ползване на алтернативни способи за решаване на спорове, като са посочени възможни проблеми, свързани с давността на вземанията по договора за имуществено застраховане с международен елемент.

---

<sup>3</sup> Конвенцията за признаване и изпълнение на арбитражни решения (съкр. КПИЧАР) от 10 юни 1958 (Ню Йоркската конвенция), обн., Изв. бр. 57 от 18 юли 1961, и в ДВ бр. 2 от 8 януари 1965. Закон за международния търговски арбитраж, обн. ДВ, бр. 60 от 5 август 1988 г., изм. и доп., бр. 59 от 20 юли 2007 г., в сила от 2008 г.

### **2.3 Втора глава. Определяне на приложимото материално право към договора за имуществено застраховане**

Глава втора съдържа структурно въвеждащи бележки, най-общо представящи „Рим I” като източник на уредбата, и 7 параграфа. Те разглеждат следните проблеми:

#### **§ 1 Квалификацията на договора за имуществено застраховане с международен елемент**

В този параграф подробно са представени възможните случаи на договор за имуществено застраховане с международен елемент – различни държави, с които е свързана застраховката – напр. по обичайно местопребиваване на страни (застраховател, титуляр на полица), по разположение на рискове, или с оглед предоставеното покритие за територия, обхващаща чужбина (международно покритие). Обсъдено е, дали наличието на гражданство респ. поданство на различни държави е достатъчно за наличието на международен елемент и е даден положителен отговор на този въпрос. Приемаме, че договор за имуществена застраховка, сключен с поднадзорен в България клон на застраховател от трета държава, ако такъв бъде открит следва да се третира като договор за имуществено застраховане с международен елемент. Това при системата за единен лиценз в рамките на ЕС, важи на по-силно основание за застраховки, сключени с клон на застраховател от държава членка на ЕС, упражняващ правото си на установяване, тъй като той е поднадзорен за органите за застрахователен надзор на държавата членка по произхода. Разгледано е възможното значение на определения в момента на сключването на застраховката застрахован, различен от застраховачия, титуляр на полицата. Също така е констатирано, че ред застраховки, свързани с покрития срещу рискове на транспорта и срещу гражданска отговорност, имат заложен в тях международен елемент, обусловен от различните правоотношения, с които покритието се свързва.

В точка II на параграф първи се разглеждат подробно определенията на Директива 88/357/ЕИО, възприети и в **ДПлатежоспособност II за мястото на разположение на риска**. Чрез изложението е показана несъмнената относимост на тези определения към различните имуществени застраховки на различни рискове<sup>4</sup>, свързани с недвижими имоти, с различни превозни средства, към застраховки във връзка с пътувания и други. Разгледано е общото определение на мястото на риска, сочещо към обичайно местопребиваване на титуляря на полицата, физическо лице, респ. към онова установяване (място на дейност), за което юридическото лице е сключило застраховка. То е посочено като субсидиарно приложимо към застраховките, които не покриват рискове, свързани с недвижими имоти, превозни

---

<sup>4</sup> Покрития не само за защита на имущества срещу погиване или щети (застраховка на жилище срещу вреди или застраховка каско на превозни средства), но и такива, които са срещу риска отговорност на превозвача, отговорност спрямо трети лица и дори разни финансови загуби.



средства и туристически пътувания и ваканции за срок не повече от 4 месеца. Това общо определение на мястото на риска е свързано със защитата на титуляря на полицата, тъй като му позволява да се ориентира при изпълнение на договора за имуществена застраховка с международен елемент в позната нему правна среда. Особено сполучливо то защитава интересите на титулярите на застрахователни полици, които са застраховани и носители на застрахователен интерес, по застраховка за собствена сметка. Обсъдена е възможна аргументация за това, понятието за титуляр на полицата в случаи на застраховки за чужда сметка, да се разбира като известен в момента на сключването на полицата застрахован, различен от титуляря. Изложението на анализа на специалните определения на мястото на риска при застраховки на недвижими имоти, превозни средства и някои от краткосрочните застраховки, свързани с пътуване, демонстрира, че международночастноправната уредба не преследва само целта за закрила на типично по-слабата страна, но отчита особеностите на различните застраховки.

В точка III на параграф първи е описано извеждането на **критериите за квалификацията на договор за имуществено застраховане с международен елемент**. Обосновано е следването на йерархията на източниците на правото като се започне с критериите, произтичащи от международните източници на международното частно право, тези произтичащи от Директивите за застраховането в правото на ЕС и накрая се ползват вътрешните източници като КТК, който като специален закон предхожда ползването на КЗ.

Точка IV на пар. първи прави опит предварително да покаже процеса на прилагането на различните стълкновителни норми потенциално приложими към договор за имуществено застраховане с международен елемент с **алгоритъм**. В рамките на алгоритъма е изследвано накратко и без много подробности прилагането във времето и в различни периоди на стълкновителни норми от различни закони за застраховки, сключени преди влизането в сила на стълкновителните норми на Регламент „Рим I”.

## ***§ 2. Съображения на законодателя, диктуващи избора на стълкновителна уредба***

На първо място сред съображенията, които трябва да бъдат отчетени при създаването на стълкновителните норми, приложими към застрахователните договори, стои съображението за необходимостта от сигурност на страните относно приложимото право. Така методът за определяне на приложимо право характерен за международното частно право и интертериториалното право в САЩ (comparative government interest impairment analysis) независимо от възможното постигане на стълкновителна и материалноправна справедливост в отделния случай по-скоро би следвало да бъде сметнат за неподходящ за силно регламентирани застрахователни договори, покриващи неголеми рискове, а и при застраховки, покриващи големи рискове. Същото важи и за ползването на твърде гъвкави критерии на привързване,

респ. привръзки в стълкновителните норми. За страните по застраховката и другите лица черпещи права от него е по принцип най-добре да знаят, кое право ще урежда правата и задълженията им по договора. Това е важно да се избегне с оглед на защитата на по-слабите страни, в сложната материя на застрахователните продукти. Ползването на сравнително твърди привръзки помага на застрахователя да има шанса да оценява правния риск. Разумното комбиниране на тези привръзки с автономията на волите в най-голяма степен отговаря на интереса на страните от предвидимост на приложимото право.

Друго важно съображение, обосновано в параграф 2, за използването на стълкновителна уредба, съчетаваща донякъде ограничена автономия на волите с твърда обективна привръзка е възможността на потенциалните кандидати за застраховане, да сравняват предлаганите застрахователни продукти от застрахователи от държавата по тяхното обичайно местопребиваване и от други държави.

Друго важно съображение, което следва да се има предвид при създаването на стълкновителните норми, приложими към застраховките е интересът на страните, особено при по-дългосрочни договори, които може да са и при договори за имуществено застраховане с международен елемент, за непрекъснатостта на застрахователното покритие. Приемствеността, непрекъснатостта или другояче казано континуитетът на покритието изисква уредбата да изключи подвижното стълкновение на закони при определянето на приложимото право към застраховките с международен елемент въобще и в частност към договорите за имуществено застраховане с международен елемент.

Като възможно съображение за създаването на определени стълкновителни норми се разглежда и необходимостта да се преследват целите на материалноправната уредба на съответния вид частни правоотношения при чисто вътрешни състави. Това обаче в голяма степен прави невъзможно постигането на някакъв вид универсална международна хармония на решенията – правото на едни държави поставя ударение върху закрилата на интересите на застраховащите и застрахованите, правото на други се стреми да защити своята застрахователна индустрия от твърде тежка отговорност, а законодателството на трети държави отделя значително внимание на закрилата на интересите на трети лица и особено на увредени и пострадали при различни злоупотреби, за които отговаря застрахованото лице. В специалната уредба на застрахователните договори с международен елемент, установена с чл. 7 на „Рим I“, се прави опит за трудно постижим компромис между интересите на застрахователите да се прилага по възможност тяхното право, интересът на титулярите на полици респ. застрахованите от прилагането на познато за тях право и интересът на държавите членки на ЕС към задължителните според законодателството им застраховки да бъде прилагано тяхно право. В съобр. 32 на „Рим I“ се поставя акцент върху необходимостта при застрахователните договори да се даде достатъчно равнище на закрила на титулярите на застрахователни полици.

Друго понякога изтъквано съображение за възприемане на система на привръзки, комбинираща донякъде ограничена автономия на волите с по принцип твърдо привързване, е това за избягването на възникването на неоправдани конкурентни преимущества между застрахователи от различни държави, предлагащи своите застрахователни услуги на пазара на дадена държава. Използването на обективно привързване към държавата по обичайно местопребиваване на застрахования спомага конкуриращите застрахователи, с произход от различни държави, да предлагат услугите си при сравними условия.

Друго важно съображение, което законодателят може да отчита, е свързано с типичното за застрахователната техника използване на закона за големите числа. Постарата доктрина в международното частно право е аргументирала със застрахователната техника, привързване на застраховките към седалището, респ. клона или друго установяване на застрахователя. Критиците не приемат такава уредба на обективното привързване. МЧП се превръщало в един вид слуга на застрахователната техника като възприема стълкновителни норми, които отчитат съществености, но не единствено меродавен интерес на застрахователя за облекчаване на неговата застрахователна дейност. Освен това възприемането в рамките на тази стълкновителна система на две възможни привръзки (централно предприятие и вторично установяване с клон) доказвало възможността от привръзка, която отчита интересите и на застрахованите като типично по-слабата страна. Привръзката към правото на държавата по клона е привръзка, която в мнозинството случаи води до прилагането на правото по обичайно местопребиваване на застрахования.

В доктрината се хипотезите на застраховащ, извършващ необходимите за сключването на застраховката правни действия в държавата по своето обичайно местопребиваване, се съпоставят със случаите, когато потребителят активно търси застрахователна закрила в чужбина. В първия случай интересът на титуляря на полицата респ. застрахования от закрила се свързва с прилагане на познатото му право по неговото обичайно местопребиваване. Във втория случай, интересът от закрила на титуляря на полицата има и друг важен аспект. Той се изразява в необходимостта неговото предложение към застрахователя за сключване на застраховка да не бъде отхвърлено от застрахователя поради прилагане към нея на право, непознато на застрахователя. В такава хипотеза най-подходящо според много автори би било привързването към правото на държавата, където е разположено мястото на стопанска дейност (предприятието, установяването) на застрахователя, чрез което застраховката се сключва и изпълнява.

### ***§ 3. Препращането при определянето на приложимото материално право – техника на компромиса***

Този параграф е с по-скоро теоретично значение и демонстрира, че препращането, в някои свои форми, може да служи на създаването в рамките на ЕС или посредством международен договор, като начин за съчетаване на позициите на

различни държави, споделящи различни разбирания относно допустимостта на автономията на волите в дадена материя.

#### **§ 4. Приложимото право при задължителни в държава членка имуществени застраховки**

В две подразделения са анализирани правилата на чл. 7, пар. 4 на „Рим I” . Обсъден е въпросът за съобразяването на застраховки с международен елемент със специфичните разпоредби на правото на държава членка, налагаща задължение за застраховане, свързани с покритието и други аспекти на застраховката, като критерий за изпълнение на това задължение. Застъпена е теза, че освен като такъв критерий за изпълнение на задължение за сключване/поддържане на застраховка, те следва да се съобразяват задължително от съдилища и други органи, но само, ако целите, преследвани с тях, не се постигат от вече приложимото към тях право и негови сравними норми.

Демонстрирано е, че задължителните застраховки на отговорност, към които може да се прилагат императивни норми на не една държава, създават доста сложни за застрахователите ситуации. Но уредбата по чл. 7, пар. 4 на „Рим I” е насочена към защита на други съществени обществени и държавни интереси – и интересите на страните отстъпват.

Във втората част на параграф 4 е обсъдено, прилагането на правото на държавата членка, налагаща задължение за застраховане като приложимо право. В тази връзка е разгледано прилагането на чл. 7, пар. 4, бук. б) на „Рим I” вр. чл. 245, ал. 1 на КЗ. Отправена е критика към състоянието на уредбата чрез едностранна стълкновителна норма. На базата на познания за норми на немското и полското международно частно право в тази материя са направени предложения *de lege ferenda* за България и дори за ЕС, които обобщено могат да се изразят по следния начин:

***Към договор за застраховка с международен елемент, сключен с оглед изпълнението на задължение за сключване и поддържане на застраховка, наложено от правото на съда, приложимо е правото на съда. Към договор за застраховка с международен елемент, сключен с оглед изпълнението на задължение за сключване и поддържане на застраховка, наложено от право на дадена държава/държава членка/, приложимо е нейното право само ако то предвижда това.***

Такава разпоредба, рожба на рецепиране на немски образец, постига зачитането на чуждестранни стълкновителни разрешения, в областта на задължителните застраховки, чрез използване на препращане. Постига се известна международна хармония на решенията и се намалява рискът от *forum shopping*. Посочено е, че тя би могла да зачита и уредбата на трети държави на задължителни застраховки и тяхната стълкновителна уредба.

### ***§ 5. Приложимото право при имуществените застраховки на големи рискове***

Еднаквото третиране на имуществените застраховки, покриващи големи рискове, разположени в държавите членки и в трети държави е проведено, както с потвърдената пълна свобода за избор на приложимото право, така и при определянето на приложимото право при липса на избор. Това е демонстрирано като силна страна на уредбата по чл. 7, пар. 2 на „Рим I”.

Тук има любопитно обсъждане на ползването на частичния избор на приложимо право, когато дадени съществени аспекти на договор за имуществено застраховане с международен елемент, са уредени изрично в Регламент на ЕС, налагащ задължително застраховане<sup>5</sup>, но друга част от аспектите на този договор за задължителна застраховка не е уредена от същия регламент. Така намерихме практическа приложимост на частичния избор на приложимо право по някои застраховки на отговорност, които са задължителни според правото на ЕС или международен договор, но нямат там своя изчерпателна уредба.

Разгледани са правилата за обективно привързване на застраховките на големи рискове в точка II на параграф 5. Разгледани са проблемите на новите привръзки – към държавата по обичайно местопребиваване на застрахователя и към държавата намираща се в по-тясна връзка – т. нар. отклоняваща формула. Дадени са примери за приложението на последната и следва да се подчертае, че е обосновано, че мястото на риска може посредством нея да играе важна роля – напр. при единно привързване на застрахователни договори на големи рискове, по които няколко застрахователи са сключили договор за съзастраховане.

Важно е посочването на полезността от създаване на собствено за „Рим I” и „Брюксел IA” понятие за застраховка на голям риск, което не зависи от разпоредбите на **ДПлатежоспособност II** и което да изключва тази ключова квалификация, когато имуществената застраховка е сключена с по-слаба страна.

### ***§ 6. Приложимо право при договори за имуществено застраховане с международен елемент, покриващи масови рискове***

Уредбата тук е дуалистична и се разделя на норми, приложими към застраховки на рискове в рамките на ЕС, респ. ЕИП (чл. 7 пар. 3 на „Рим I”) и нормите, чрез които се определя приложимото право към застраховки на рискове извън ЕС.

---

<sup>5</sup> Вж. чл.чл. 4-7 на Регламент (ЕО) № 785/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 21 април 2004 относно застрахователните изисквания за въздушни превозвачи и оператори на въздухоплавателни средства OJ L 138 от 30.04.2004.

## ***I. Ограничена свобода на избора на приложимото право***

С оглед на защитата на по-слабата страна (титуляр на полицата) чл. 7, пар. 3, ал. 1 на „Рим I” със сложни разпоредби ограничава свободата на избора на приложимото право. Възможните алтернативи на избор на приложими право, подложени на коментар, са ограничени до:

- държава членка по разположението на риска,
- държавата (вкл. трета държава или територия с особен статут) по обичайно местопребиваване на титуляря,
- държавата членка по мястото на настъпване на застрахователно събитие, по застраховка с покритие само за тази държава, която е различна от тази, където е разположен рискът,
- Възможността за избор на приложимото право по чл. 7, § 3, ал. 1, буква д) на „Рим I”. Тя е приложима към застрахователни договори, покриващи различни от големите рискове, които са разпръснати в няколко държави членки, свързани с професионалната дейност на титуляря на застрахователната полица или правото на държавата (вкл. трета такава извън ЕС), където се намира обичайното местопребиваване на титуляря.

## ***II. Разширяването на свободата на избора на приложимото право – чл. 7, § 3, ал. 2 на „Рим I”***

Темата за тази странна стълкновителна уредба беше засегната и в разглеждането на параграфа за преpraщането като техника на компромиса.

Тази уредба е наследена от Директивата на ЕС 88/357/ЕИО и Директивата за животозастраховането 2002/83/ЕИО. Според един често цитиран в труда автор – **Dubuisson, В.**, нейното правилно приложение от държави членки на ЕС, при действието на директивите, зависи от следните три елемента:

- Възпроизвеждане в националното законодателство на стълкновителните норми на директивите (първичните стълкновителни норми), но също на резервата/разрешението за разширяването на свободата на избора във втора степен, когато то се позволява от държавата членка по разположението на риска или държава членка по обичайно местопребиваване на титуляря на полицата.
- Освен възпроизведената, в правото на държавата членка на сезирания съд, първична стълкновителна норма и резервата за възможността за разширяване, функционирането на механизма има за предпоставка съществуването в посочения от нея правен порядък на вторична стълкновителна норма, която дава по-широка възможност за избор на приложимото право. Така в правото на държавата членка<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Тази държава членка може да бъде държавата на сезирания съд или друга държава членка, посочена от първичната норма.

посочено за приложимо<sup>7</sup> от първичната стълкновителна норма ще съществуват едновременно две стълкновителни норми, уреждащи по различен начин едно и също частно правоотношение с международен елемент. Всяка държава членка, адресат на директивите и сега на „Рим I” е свободна да създаде или не такава вторична стълкновителна норма приложима, но само, ако тази държава членка е посочена от първичната стълкновителна норма. Така опцията за държавите адресати на директивите съществува само „във втора степен”.

- За да може механизмът да функционира всяка държава членка, която вземе решение да се възползва от него, трябва да формулира обема на вторичната стълкновителна норма, предоставяща по-широка възможност за избор на приложимото право така, че да обхване застрахователните договори уреждани от първичната стълкновителна норма. Трябва в правото на държавата членка посочено от последната да съществува “преход” или ясна и изрична отправка между нея и вторичната норма – да се посочи точно коя стълкновителна норма ще служи за мащаб на автономията на волите.

Обсъден е положителният ефект на чл. 7, пар. 3, ал. 2 „Рим I”, като пряко приложим от съдилищата на държавите членки регламент на ЕС, спрямо механизма на „разширяване на свободата на избора на приложеното право”. Със своето пряко действие той закрепва по ясен начин първичната стълкновителна норма и резервата, разрешаваща от държавите членки по разположение на риска или рисковете или по обичайно местопребиваване на титуляря на полицата да разширят на свободата на избор на приложимото право. На мнение сме, че това позволява на съдилищата на всичките държави членки на ЕС/ЕИП, да прилагат член 7, пар. 3, ал. 2 на „Рим I” по един и същи начин, тъй като само правото на държави членки, посочени от местоположението на риска (или рисковете) и обичайно местопребиваване на титуляря на застрахователната полица са меродавни. При действието на уредбата по директива 88/357/ЕИО и Директивата за животозастраховането 2002/83/ЕИО имаше риск, транспониращите държави членки да създадат, различия, които да водят до непоносима правна несигурност и риск за застрахователите и до възможности титулярите на застрахователните полици да прибягват до *forum shopping* – риск, отбелязан от цитиран от нас автор.

### ***III. Обективно приложимото право към имуществени застраховки, покриващи неголеми рискове, разположени в ЕС***

Член 7, пар. 3, ал. 3 на „Рим I” е обсъден със своята проблематика като стълкновителна норма, предвиждаща твърда обективна привръзка с определен темпорален елемент – момента на сключването на застраховката.

---

<sup>7</sup> Или което страните по застрахователния договор са овластени да изберат според първичната норма.

Това е едно редакционно подобрене на „Рим I” в сравнение с разпоредбите на чл. 7 на Директива 88/357/ЕИО. Там този темпорален елемент се извеждаше от доктрината по тълкувателен път. Принципите за неотменимост и приемственост на договорния статут присъщи и необходими на МЧП на договорите с международен елемент, са още по-важни за страните по един договор за имуществено застраховане с международен елемент, който е алеаторен и често детайлно регламентиран с императивни норми. Така въпросът за промяната на МЧП статута (приложимото право) по силата на промяна на обстоятелствата стоящи в основата на „законоустановеното” обективно привързване, т. е. за т. нар. подвижното стълкновение на закони се изключва като възможност.

Не е скрито, че уредбата по чл. 7, пар. 3, ал. 3 и пар. 5, както и съобр. 32 на „Рим I” водят често до усложнения за сключване на полици с няколко сътитуляри, пребиваващи в различни държави или комплексни по обекта си – с покрития на имоти в различни държави членки и евентуално в трети държави. Анализирани са някои хипотези и възможните правни и практически последици от прилагането на цитираните разпоредби, при липсата на отклоняваща формула – цена за постигането на необходимата за застраховките правна сигурност.

#### ***IV. Приложимо право към договор за имуществено застраховане с международен елемент при неголям риск, разположен извън държавите членки на ЕС***

В тази подчаст на труда е коментирано и обосновано прилагането на чл. 3, чл. 4 на „Рим I” към застраховките на неголеми рискове, когато разположението на риска по смисъла на чл. 7, пар. 6 на „Рим I” е в държава извън ЕС или ЕИП. Тези застраховки не са изключени от предметния обхват на „Рим I”. Към тези застраховки ще намерят приложение общите норми за определянето на приложимото право.

Направени са обосновка и анализ на приложението на чл. 6 на „Рим I” към застраховки на неголеми (масови) рискове, разположени извън ЕС, с оглед нуждата за закрила на титуляря на полица. Член 6 на „Рим I” съдържа най-специалната уредба измежду чл. 3, чл. 4 и чл. 6 и затова някои от проблемите за страните, при прилагането ѝ, са анализирани – констатира се, че при избор на приложимо от страните по застраховка с потребител, чл. 6 с приложението на норми от два правни порядъка затруднява защитата на по-слабата страна – титуляря на полицата. Констатира се, че за застрахователя, не е по принцип мислимо и изгодно, сключването на отделна застраховка с потребител, при избор на приложимо материално право, чиито последици според чл. 6 водят до смесване на норми от два правни порядъка.

Ключово е посочването на съображението, че чл. 4, пар. 1, буква б) на „Рим I” за приложимото право към договор за доставка на услуги е неприложим за определяне на приложимото към застраховката право. Аргументът се основава на съобр. 17, налагащо понятието за договор за доставка за услуги, ползвано в чл. 4, пар.



1, буква б) на „Рим I” и чл. 5, пар. 1 на „Брюксел I”, да се тълкуват еднакво и да не включва застраховките, поради наличието на специална уредба за международната компетентност на съдилищата по договори за застраховки в чл.чл. 8-14.

Ето защо в дисертацията се споделя извода, че застраховките на неголеми рискове, попадат под обхвата на чл. 4, пар. 2 (привързване към държава по обичайно местопребиваване на страната, дължаща характерната престация) и пар. 3 (отклоняваща формула) на „Рим I”. Обосновава се, че с оглед на своите специфични задължения, свързани с поемане на риска, застрахователят е страната, дължаща характерната престация по имуществена застраховка на неголям риск, с разположение на риска извън ЕС. Обсъдени са проблемите за правната сигурност на прилагането на отклоняващата формула, дерогираща чл. 4, пар. 2 на „Рим I”. Член 4, пар. 3 на „Рим I” следва да се тълкува и прилага ограничително. Дадени са примери на държави, които може да се намират в по-тясна връзка със договор за имуществено застраховане с международен елемент за неголям риск. Един от примерите е държавата по месторазположение на застрахован имот, която е трета държава по разположение на риска. Подчаст IV завършва с обосновка за необходимостта от приложимост на уредбата по чл. 7, пар. 3 на „Рим I” и към застраховки на рискове извън ЕС като се аргументира, че разделянето на режима на застраховките на неголеми рискове накърнява дори интересите на граждани на ЕС.

#### ***V. Принципите на Европейското застрахователно договорно право***

Обсъдени са и са обосновани някои възможни ползи от създаването и приемането на избираем инструмент, под формата на Регламент на ЕС, който следва да съдържа императивни норми на застрахователното договорно право – преди всичко т. нар. полуимперативни норми, защитаващи титулярите на полици, застрахованите и третите ползвачи се лица. Идеята е застрахователите и купувачите на застраховки да могат да избират този инструмент вместо правото, на която и да е измежду държавите членки. При това изборът обаче може да бъде само за прилагане на инструмента в неговата цялост, не и на негови отделни разпоредби. Техният избор на инструмента не следва да е ограничен от стълкновителните норми за обективното приложимо право на „Рим I” и ще бъде същински стълкновителноправен избор на приложимото материално право. **Helmut Heiss** – един от авторите на споменатите принципи има визията, с оглед примата на Регламента, в който би бил въплътен инструмента, над вътрешните източници, той да не е просто избираем 29-ти режим, наред с законодателствата на държавите членки на ЕС, а да е втори режим за всяка държава за застраховки с международен елемент.<sup>8</sup> Това според **Heiss** би помогнало да бъде изключено по застраховки с международен елемент, уредени от този бъдещ

---

<sup>8</sup> **Heiss, H.**, The Common Frame of Reference (CFR) of European Insurance Contract Law, in ERA-Forum, Volume 9, Supplement 1 / September, 2008, S. 106.

инструмент, да бъдат релевирани съображението за обществен ред и дори особените повелителни норми на правото на съда.

Всичко това се смята да допринесе за по-пълното реализиране на активната и пасивната свобода на предоставяне на застрахователни услуги в ЕС по застраховките на неголеми рискове, където единният застрахователен пазар не е достатъчно осезаема реалност за застрахователите и потребителите на застраховки.

#### *VI. Предложения de lege ferenda за развитие на стълкновителната уредба, приложима към договора за имуществено застраховане с международен елемент*

Тук се обсъждат някои, изразявани от цитирани автори като **Heiss**<sup>9</sup> предложения за допускане на пълна свобода на избора на приложимо право при хипотезата на т. нар. активно търсец застрахователна закрила потребител на застрахователни услуги, кандидат за застраховане.

Това предложение е сравнително радикално и затова не е напълно приемливо по наше мнение. Като по-малко амбициозно изглеждащо, но почти също като ефект може да се разгледа допълването на уредбата по чл. 7, § 3, ал. 1 с разрешение за избиране на правото на държавата по седалището на застрахователя, когато застрахователят не извършва в държавата по обичайно местопребиваване на титуляря на полицата и не насочва никаква своя дейност към нея нито самостоятелно, нито чрез посредници и до сключването на договор за имуществено застраховане с международен елемент се е стигнало, тъй като купувачът на застраховката по своя инициатива се е обърнал към застраховател от чужбина. Така за кандидата за застраховане възниква по-реална възможност да упражнява своята пасивна свобода на потребление на застрахователни услуги, които все още не се предлагат на домашния му застрахователен пазар<sup>10</sup>.

Следва обаче да се има предвид, че такива либерални конструкции и визии може да не бъдат приети от всички държави членки на ЕС при ревизия на „Рим I”.

---

<sup>9</sup> **Heiss, H.** Versicherungsverträge in Rom I: neuerliches Versagen des Europäischen Gesetzgebers, in: Die richtige Ordnung, Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag, D. Bätge, J.v. Hein und M. v. Hinden (Hrsg.), Tübingen, Mohr Siebeck, 2008, S. 469.

<sup>10</sup> За това по-консервативно предложение за изменение на приложимата стълкновителна уредба, изразяващо се просто в добавка на правило за купувача на застраховка, търсец застрахователна закрила в чужбина вж. **Gruber, U.** Insurance Contracts in: Rome I Regulation: the Law applicable to contractual obligations in Europe, Ferrari, F., S. Leible (Eds.) Munich, Sellier. European Law Publishers 2009, pp. 109-128, на p. 123. **Gruber, U.** е съгласен с идеята за отчитане на активното търсене на застрахователен продукт в чужда държава, предложено от **Heiss, H.**

Но **Gruber, U.** не предлага преработване на уредбата и нейното прередактиране, а само добавяне към сегашната разпоредба на чл. 7 на „Рим I” на стълкновителна уредба за хипотезата на активно търсеция в чужбина застрахователна закрила потребител, с допълнителна възможност за избор на правото по обичайното местопребиваване (чл. 19 на „Рим I”) на застрахователя.

## **§ 7. Приложимо право към договора за имуществено застраховане с международен елемент при международна компетентност на арбитражен съд**

В тази част се обосновава приложението на специалните съдебно-арбитражните норми на „Рим I“, и особено на тези закрилящи по-слабата страна по договор за имуществено застраховане с международен елемент и при международна компетентност на арбитражен съд и връзка на делото пред него с ЕС. Счетено е, че особено при връзка с държава членка на ЕС, специалните защитни с оглед урежданата от тях материя съдебно-арбитражни норми следва да бъдат приложени от арбитражен съд. Аргументира се, че така освен обезпечаване на защитата на по-слабите страни по застраховките, и подобното третиране на подобни случаи, се постига по-голяма сигурност за изпълнението на арбитражните решения. В тази насока е изразеното становище, че трудно е приемливо да се считат чл. 38 на ЗМТА и чл. VII на Европейската конвенция за външнотърговския арбитраж като специални норми спрямо съдебно-арбитражните норми на регламента „Рим I“, приложими към договори за имуществено застраховане с международен елемент, които особено що се отнася до чл. 7 и чл. 6 (при застраховки на неголеми рискове извън ЕС, които са все пак свързани с ЕС) са специални по своя предмет на регулиране.

### **2.4 Глава трета. Обхват на приложимото материално право**

Незабавно посочваме, че тук най-значими според нас за международночастноправната доктрина са разгледаните въпроси за прилагането на особените повелителни норми на българското право като право на съда и за възможните хипотези на изтъкване на съображението обществен ред и необходимостта за преценка на последиците от прилагането на нормите на чуждото право в негова светлина. Затова на някои от другите въпроси в тази глава в настоящия автореферат е отделено по-малко внимание.

#### **§ 1. Обхват на приложимото право**

##### **I. Принципът за единния статут на договора за имуществено застраховане с международен елемент**

Обосновани са преимуществата на единния статут в материята на застрахователните договори с международен елемент. В светлината на необходимостта от правната сигурност се обосновава, че прилагането на едно право към такива договори има характер на принцип.

##### **II. Някои аспекти на договора за имуществено застраховане с международен елемент в обхвата на приложимото право**

Разгледани са и са анализирани, начини, по които различни аспекти на договор за имуществено застраховане с международен елемент като юридически факт и правни последици попадат под действието на приложимото право.

**Сключването и материалната действителност** на договора за имуществена застраховка с международен елемент, по силата на чл. 10, ал. 1 на „Рим I“ зависят от материалното право, което би било приложимо към тях, ако той е действителен.

Тук доста внимание е отделено на прилагането на защитата по чл. 10, пар. 2 на „Рим I“ в полза на страните по договор за имуществено застраховане с международен елемент срещу норми за мълчаливо съгласие на приложимото към договора право. Обосновава се приложимостта на чл. 10, пар. 2 на „Рим I“ в полза преди всичко на типично по-слабата страна, т.е. титуляря на полицата, във връзка с обвързването му със застрахователната полица и за отделни клаузи от общите условия. За застрахователя считаме, че като силен стопански субект и професионално занимаващ се с отчитане на рискове, произтичащи от приложимото право, чл. 10, пар. 2 на „Рим I“ по-скоро няма основание да се прилага, макар и той вече да е субект, за когото се определя обичайно местопребиваване по смисъла на чл. 19 на „Рим I“.

Аргументира се, че **застрахователната полица** не може да се счита за абстрактна сделка, задълженията, по която са извън приложното поле на „Рим I“ по силата на чл. 1, ал. 2, буква г) и не зависят от застрахователния договор. Обосновано е че правата произтичащи от тази полица, винаги са подчинени на възраженията на застрахователя, основаващи се на договора. Така тя се подчинява на приложимото право и не подлежи на самостоятелно стълкновително привързване.

**Влизането в сила на застрахователния договор** също зависи от приложимото към него материално право. От приложимото право зависи възможността за т. нар. „обратно застраховане“. Съдържа се разглеждане на приложимото право по застрахователни договори с предварително покритие и окончателни такива договори, като се констатира, че в много от случаите (и особено при застраховки на неголеми рискове) те ще се подчиняват на едно и също право.

За правилата и начините на **тълкуване** на договора за имуществено застраховане с международен елемент е меродавно приложимото към него право и всяко отчитане на специфични термини, присъщи на друга правна система, следва да се подчинява на това право, тъй като то се определя с отчитане нуждата на титуляря на полицата да се ориентира в позната нему правна среда (застраховки на неголеми рискове и застраховки с потребители) или да закупи полица, за която се прилага право, което е специално подходящо за съответния застрахователен продукт и обикновено урежда застраховки с международен елемент от този вид (застраховките на големи рискове).

Доколкото на стълкновителна плоскост има норми на МЧП, предоставящи закрила на титулярите на полици за неголеми рискове и при формулировката на чл. 9а, изр. 3 на КЗ, която допуска отклонение от повелята на първите две изречения на тази разпоредба за отношенията между страните, **за езика на застрахователния договор ще се прилага материалното право, определено според анализиранияте в глава втора стълкновителни норми.**

**Изпълнението** на задълженията по договор за имуществено застраховане с международен елемент се подчинява на приложимото материално право. Посочена е значимостта на правото по мястото на изпълнение и задължението на съдилищата в Република България да зачитат чуждите валутни законодателства, произтичащи от чл. VII, раздел 2, буква б) на Учредителния договор на Международния валутен фонд<sup>11</sup>.

Демонстрирано е прилагането на нормите на приложимото материално право към **последниците от неизпълнение на задълженията по договор за имуществено застраховане с международен елемент**. Това е много съществено с оглед нуждата от единно уреждане на изпълнение на задълженията на страните и санкциите за тяхното неизпълнение.

**Погасяването на задълженията по договор за имуществено застраховане с международен елемент** също е представено като зависещо от приложимото към договор за имуществено застраховане с международен елемент материално право.

Аргументирано е прилагането на нормите на приложимото материално право към **последниците от неизпълнение на задълженията по договор за имуществено застраховане с международен елемент**. Това е обосновано със съображения за правна сигурност и за защита на титулярите на полици. Това е в съзвучие с прилагането на нормите за международна компетентност по раздел 3 на „Брюксел I“ към претенции, за възстановяване на платеното по недействителна застраховка.

**Правата на трети лица**, произтичащи от договор за имуществено застраховане с международен елемент, също се подчиняват по принцип на приложимото право. Но са демонстрирани отклонения във връзка със застраховки, сключвани от кредитни институции, в тяхна собствена полза, във връзка с изискването за съгласие на длъжника.

**Суброгацията на застрахователя в правата по договори на застрахования срещу трети лица** също зависи от приложимото към застраховката право. Аргументира се и прилагането на *lex causae* към секвестрируемостта на вземане за обезщетение, компенсирание на вземания, противопоставимостта на спогодба или признаване на дълг на застрахователя по застраховка „Гражданска отговорност“.

### ***III. Аспекти на договора за имуществено застраховане с международен елемент извън неговия статут според „Рим I“***

Тук е направено разглеждане на проблематиката относно: **формалната действителност на договора за имуществено застраховане с международен елемент и дееспособността на страните по договора за имуществено застраховане с международен елемент**. Посочено е, че при застраховки на неголеми рискове, попадащи в предметния обхват на защитните норми по чл. 7, пар. 3 и чл. 6 на „Рим I“

---

<sup>11</sup> Цитиран в бел. под лин. № 588. Обн. в ДВ, бр. 15 от 19.02.1999 г., Издаден от Министерството на финансите, обн., ДВ, бр. 61 от 6.07.1999 г.).

нормите за формата за действителност са свързани често със защитата на съгласието на титуляря на полицата като по-слаба страна и затова тук би следвало да не се прилага автоматически чл. 11, пар. 1-3 на „Рим I”, а с оглед защитата на титуляря по евентуалния съдебен спор.

#### ***IV. Правоотношения, свързани с договора за имуществено застраховане с международен елемент***

В тази част е посочено, че са налице редица правоотношения, свързани с договор за имуществено застраховане с международен елемент, се подчиняват на други стълкновителни норми, различни от приложимите към застраховката. Анализът е показал, някои правоотношения, които по силата на отклоняващи формули, поради свои връзки със застраховка с международен елемент, може инцидентно да се окажат подчинени на правото, уреждащо договор за имуществено застраховане с международен елемент, но поначало се подчиняват на приложимо право, определяно самостоятелно въз основа на нормите на чл. 3 и чл. 4 на „Рим I”.

Следните правоотношения може да се окажат, свързани с договор за имуществено застраховане с международен елемент: договорите за съзастраховане договорите за презастраховане, тези по договори за прехвърляне на вземането на застрахования за застрахователно плащане на трето лице и по договори за прехвърляне на застрахователен портфейл, както и правоотношенията свързани с реалната суброгация на ипотекарния или заложен кредитор във вземането за застрахователното обезщетение като заместваща облага при погиване на застрахована вещ, предоставена като реално обезпечение.

Посочено е, че ако договорът за съзастраховане е част и клауза на договора за имуществено застраховане с международен елемент, за тях със сигурност ще се прилага едно и също право. Същото може да е положението и при договор за съзастраховане само във връзка с една застраховка.

Като приносен момент може да се разглежда обосноваването на разграничението между хипотезите на рамковите презастрахователни договори от типа „трете”, свързани с цели застрахователни съвкупности и дори портфейли застраховки и тези на факултативните презастрахователни договори, свързани с по-скоро индивидуални застраховки. Застъпено е виждането, че първите без съмнение би следвало да се подчиняват на чл. 3 и чл. 4 на „Рим I” и на свое собствено приложимо право, докато за вторите, свързани с отделни индивидуални застраховки, може да се стигне по силата на чл. 4, пар. 3 на „Рим I” (отклоняваща формула на привързване) до прилагане на правото, приложимо към индивидуалната застраховка.

Обсъдено е прилагането на правилата за цесията към прехвърляне на вземане, произтичащо от застраховка и прилагането на приложимото към нея право за аспекти на тази цесия като следните: прехвърляемостта на цедираното вземане, отношенията между цесионера (новия кредитор) и цедирания длъжник, предпоставките за

противопоставимост на цесията на цедирания длъжник, и освобождаването на цедирания длъжник вследствие изпълнение.

Разгледано е прилагането на стълкновителната уредба на цесията, заедно с нормите за прехвърляне на застрахователни портфейли, въведени с директивите за застраховането. Тези правила и особено тези за даване на публичност на прехвърлянето на портфейла, важащи в държавите членки по разположение на рисковете, може да доведат до прилагане на право, различно от приложимото към договора за застраховка, към предпоставките за противопоставимост на прехвърлянето на портфейла.

Разгледан е въпросът за правата на ипотекарен кредитор или заложен кредитор, да получат като заместваща облага, обезщетението по застраховка, сключена от самия собственик срещу риска от погиване съответната вещ, поставена в реално обезпечение. Пример за това е чл. 154 на Закона за задълженията и договорите. Възприета е тезата, за прилагане, към правото на ипотекарния или заложен кредитор върху вземането за застрахователното обезщетение, на правото на държавата, което е приложимо към статута на вещта и към обезпечителните права върху нея – правото по местонахождението ѝ – *lex rei sitae* (чл. 5, § 2, буква б), лат. б) на Регламент 1346/2000).

## **§ 2. *Особените повелителни норми като пречка за прилагане на чуждото право***

Става дума за основополагащ за международното частно право проблем и той има несъмнено място сред основните моменти на съдържанието на дисертационния труд.

Особените повелителни норми, потенциално приложими към правоотношенията произтичащи от договор за имуществено застраховане с международен елемент, се нуждаят от внимателно изследване. Тяхната уредба като институт на МЧП се открива в чл. 9 на „Рим I” и чл. 16 на „Рим II” и чл. 46 на КМЧП. Особените повелителни норми на правото на съда се прилагат с приоритет пред приложимото към съответния договор за имуществено застраховане с международен елемент право. В рамките на своя обхват те изключват приложението на меродавната стълкновителна норма и на определеното с нея приложимо право.

Легалната им дефиниция по чл. 9, § 1 на „Рим I” гласи: „Особени повелителни норми са норми, чието зачитане дадена държава смята, че е от решаващо значение за гарантиране на нейните обществени интереси, такива като политическа, социална или икономическа организация, до такава степен, че те са приложими към всяка ситуация, попадаща в обхвата им, независимо от приложимото към договора право съгласно настоящия регламент.”

Важно за очертаването от доктрината на МЧП на понятието за особени повелителни норми е указанието в съобр. 37, изр. 2 на „Рим I”, че „понятието

„особени повелителни норми“ следва да се различава от израза „разпоредби, които не могат да бъдат отклонени чрез споразумение“ и следва да бъде тълкувано по-ограничително.”

Въпреки наличието на легална дефиниция и дефиниция в практиката на СЕС по делата *Arblade C-369/96* и *C-379/96* за понятието за особени повелителни норми, определянето на сравнително ограничен кръг императивни норми, които са именно такива норми не е проста задача за доктрината на МЧП и правоприлагането.

Изложението се стреми да доразвие в светлината на норми на българското право анализи преди всичко на **Dubuisson, B., Wördemann, N.** и **Harris, J.**, представени в цитирани в проекта за дисертация техни трудове.

### ***I. Особени повелителни норми на правото на съда***

Тяхното приоритетно прилагане в областта на договорните облигационни отношения с международен елемент е предвидено в чл. 9, § 2 на „Рим I”, гласящ: „2. Разпоредбите на настоящия регламент не ограничават прилагането на особените повелителни разпоредби на правото на сезирания съд.”

На първо място сред особените повелителни норми на българското право приложими към договора за имуществено застраховане с международен елемент следва да посочим различните норми, налагащи задължения за сключване на застраховка. Уредбата на приложимо право, съдържаща се в чл. 7, § 4, буква б) на „Рим I” вр. чл. 245, ал. 1 на КЗ, води до прилагане към задължителните по българското законодателство на българското право. Но това не изключва необходимостта на нормите, налагащи задълженията за сключване и поддържане на застраховка, да се разгледат като особени повелителни норми. Всъщност те дори и при такава отчитаща държавния и обществен интерес стълкновителна уредба, не загубват значението си, а действат като „спусък” за прилагането на самата стълкновителна норма, в рамките на обхвата си. С налагането на такива задължения законодателят се стреми да защити обикновено интереса на цялото общество от наличие на възможно най-широко разпределяне на съответния застрахователен риск между субектите, на които е наложено това задължение. Тук следва да бъде посочено, че според българското право съществуват задължения най-вече за покриване риска от отговорност за вреди причинени на трети лица. Най-очевидната за публиката сред тези задължителни застраховки е застраховката „Гражданска отговорност на автомобилистите”. Има задължителни според българските закони застраховки, които са на нотариуси, адвокати, частни съдебни изпълнители, задължителни застраховки на синдици, туроператори, застраховки на отговорност на субекти участващи в инвестиции, в областта на строителството. Изчерпателното изброяване на тези застраховки е излишно. Според българското право съществуват и задължителни застраховки и за рискове щети или погиване на имущество – чл. 12 на Закона за държавната собственост и чл. 9 на Закона за общинската собственост предвиждат застраховането на застроените имоти публична държавна и общинска собственост.



Тук със задължаването на съответните държавни или общински органи да сключат и поддържат се защитава интереса на държавата при повреждане или погиване съответните имоти да има възможност за тяхното възстановяване. Друг пример за задължителна по закон имуществена застраховка срещу риск щети е задължението на членовете на съвета на директорите на дружество със специална инвестиционна цел веднага след придобиването на недвижим имот да го застраховат.

Тук следва да отбележим следното: Когато задължителната за превозвачите по обществен превоз според чл. 249, т. 2 вр. чл. 276, ал. 1 на КЗ застраховка злополука, имаща за обект здравето, живота и телесната цялост на пътниците, предвижда заплащане на обезщетения на пътници с възстановителен характер за направени разноски, тя подлежи на третиране като имуществена застраховка и е част от видовете застраховки по общото застраховане. С налагането на това задължение се защитава основополагащ интерес на обществото лицата претърпели злополука и техни близки при осъществяване на вътрешен за Република България превоз, да не бъдат оставени на произвола на съдбата.

За неизпълнението на задълженията за сключване на задължителните застраховки по чл. 249, т. 1 и т. 2 на КЗ се предвиждат административнонаказателна отговорност по чл. 315 на същия – което е израз на законодателна преценка за основополагащия характер на обществения интерес, стоящ в основата на нормите, налагащи задължението за сключване и поддържане на тези застраховки.

При налагането на такова задължение за сключване и поддържане на застраховка имаме изключение от свободата на договаряне по смисъла на вътрешното право. Това означава, че автономията на волите в областта на МЧП има основание да бъде напълно изключена или поне ограничена. Дори изборът на приложимо право да е допустим, с него не може да се стигне до освобождаване от задължението за сключване на съответната застраховка, поради избирането на приложимо право, според което дадената застраховка не е задължителна, а сключването ѝ е доброволно. Наличието на международен елемент в даден фактически състав, попадащ в обхвата на нормите на българското право, налагащи задължение за застраховане не изключва задължението за сключване и поддържане на застраховката.

Важно е прецизирането на обхвата на нормите, налагащи задължение за сключване и поддържане на застраховка. Тук при задължителната застраховка гражданска отговорност на автомобилистите има изрична норма, определяща задължените лица – чл. 259 на КЗ. Колкото до териториалния обхват на нормата, налагаща задължението, той се определя не във връзка с местоживеенето или обичайното местопребиваване на задължените лица, а с притежаването на моторно превозно средство с регистрация на територията на Република България и управляване на моторно превозно средство при навлизане на територията на България, когато няма сключена валидна за територията на Република България застраховка. Видно е, че това задължение съществува и за лица с обичайно

местопребиване в чужбина, чужденците, които отговарят на тези критерии. Задължението на превозвачите извършващи обществен превоз да сключат и поддържат застраховка “злополука” на пътниците е свързано с извършването на превоз на пътници с начална и крайна точка на пътуването на територията на Република България – чл. 276, ал. 1 на КЗ. Всеки превозвач осъществяващ обществен превоз отговарящ на критериите на чл. 276 на КЗ е натоварен с това задължение. Начинът на формулиране на разпоредбата, не изключва такова задължение и във връзка с обществен превоз, който отчасти се осъществява и на територията на чужда държава. Напълно е възможно е превозвачът да бъде натоварен със задължения да сключи и да поддържа повече от една задължителна застраховка – една за отговорност за вреди, причинени на пътници, такава за вреди, причинени на трети лица и задължителната застраховка „Злополука на пътниците”.

Нормите за разкриване на конфликт на интереси следва да бъдат прилагани спрямо всеки застраховател, попадащ в обхвата на чл. 8 на КЗ, и може да бъдат прилагани и във връзка с договори за имуществено застраховане с международен елемент, сключени при съществено отклонение от обичайните пазарни условия от определените в чл. 90, ал. 1 и ал. 2 на КЗ лица, независимо от наличието на международен елемент и приложимото към тях право. Те макар и с оглед на квалификацията си да изглеждат принадлежащи на застрахователното надзорно или устройствено право<sup>12</sup>, а не толкова на застрахователното договорно право, не са без значение, както за чисто вътрешни застрахователни договори, така и за договори за имуществено застраховане с международен елемент. Доколкото чл. 91 на КЗ свързва несъблюдаването на правилата по чл. 90 на КЗ с прилагането на принудителни административни мерки по чл. 302 на КЗ<sup>13</sup>, свръхимперативния характер на тази уредба трудно може да бъде поставян под въпрос. Има основание да се смята, че това е една от хипотезите, в които по-специално би следвало да се прилага “обща клауза” за административнонаказателна отговорност за нарушаване на разпоредбите на КЗ и да се налагат по-големи по размер глоби респ. имуществени санкции – чл. 319. С тази уредба се защитава основополагащ обществен интерес условията по договорите (вкл. застраховките), сключвани от поднадзорните застрахователи да не се влияят от извънпазарни фактори и “специални” отношения.

---

<sup>12</sup> От тази гледна точка те биха могли да представени като императивни норми, зависещи от приложимото право към статута, правното положение на застрахователите, което определя устройствените, организационните правила за тях. Все пак тези норми обаче преследват и основополагащ държавни интереси и затова не могат да зависят само то приложимото право към застрахователите. Ако зависеха само от него търсения с нормите за избягване на конфликта на интереси ефект, би могъл да се избегне, чрез учредяването на застрахователна компания в държава, където няма правила, служещи на тази цел.

<sup>13</sup> Това вероятно не е най-удачната гаранция. Може да се съжалева за твърде общата формулировка на чл. 91 на КЗ, който не указва изрично, каква мярка може да се приложи. Би било по-редно изрично да има административно имуществена санкция за застрахователи, сключващи договори при конфликт на интереси.

Защитимо е разбирането, че нормите за закрила на застрахователната тайна (чл. 93 и чл. 94 на КЗ) също има свръхимперативен характер и задължават застрахователите попадащи в обхвата на КЗ и при сключването и изпълнението на договорите за имуществено застраховане с международен елемент. Така те следва да се квалифицират като особени повелителни норми. Информацията, защитавана чрез застрахователната тайна не е изключително свързана с и ограничено до данни и сведения за купувача на застраховката респ. застрахования. Затова трябва да се заключи, че нормите за защита на застрахователната тайна не са просто императивни норми за закрила на застрахования/ застрахования, а за закрила и на основополагащия обществен интерес да бъдат избегнати неприемливи практики. Към такъв извод мотивират разпоредбите на НК, съдържащи състави на престъпления, накърняващи защитени от закона тайни<sup>14</sup>. Евентуалното нарушаване на нормите за защита на застрахователната тайна, би навредило и на доверието в застрахователния пазар и така на застрахователното стопанство.

Интересно е, че доколкото приложимо право при застраховките на масови рискове с лица с обичайно местопребиване в България обикновено ще бъде българското право, нормите за разкриване и избягване на конфликт на интереси, биха могли да намерят основание за приложение и по силата на прилагането на стълкновителните норми.

Друг вид императивни норми, приложими и към договор за имуществено застраховане с международен елемент, които наистина следва да бъдат квалифицирани като особени повелителни норми са тези за закрила на трети лица. Често обосновката за това е съображението, че техните интереси не се отчитат от стълкновителните норми за закрила на по-слабата страна по договорни отношения.

На първо място се сочат нормите за закрила на третите пострадали или увредени лица при задължителната и доброволната застраховка гражданска отговорност. В тази връзка с въвеждането с чл. 18 на „Рим II“ на стълкновителната норма с материална насоченост, възниква въпроса за уместността на прилагането на императивните норми на правото на съда, уреждащи прекия иск и свързаните с него права и привилегии на третото увредено лице като особени повелителни норми,

---

<sup>14</sup> В Наказателния Кодекс (съкр. НК, ДВ, бр.26 от 2 Април 1968 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.19 от 5 Март 2014 г.) не откриваме престъпни състави, при които субектът да е точно някое от лицата посочени в чл. 93, ал. 1 на КЗ. Но има състави на компютърни престъпления свързани с разкриване на “защитена от закона тайна” – чл. 319а., ал. 4 на НК, чл. 319д., ал. 1 на НК. Това все пак говори за обществената значимост на защитените от закона тайни, включително на застрахователната тайна. Също така съществуват съставите за наказуемост на “издаване на чужда тайна” – чл. 145 на НК – противозаконно откриване на чужда тайна, опасна за доброто име на някого, поверена или станала известна на субекта във връзка с неговото занятие. Разгледаните състави, макар и несвързани специално със защитата на застрахователна тайна, може да се считат за аргумент за свръхимперативния характер на нормите за закрила на застрахователната тайна.

независещи от приложимото към договора за застраховка на гражданска отговорност право. Макар и стълкновителната норма да е била създадена при отчитане на интересите на третите пострадали и увредени лица, тя урежда по благоприятен за тях начин само материалноправната допустимост на техния пряк иск. Тя не определя приложимото право към цялостния режим на прекия иск. Обосновахме, че нормата на чл. 116 на КМЧП не може да попълни празнините в уредбата по чл. 18 на „Рим II“. Затова ще смятаме, че императивните норми на сезирания съд, уреждащи отделни аспекти на режима на прекия иск на третото пострадало или увредено лице, следва да се прилагат независимо от приложимото към допустимостта на прекия иск право, която давайки уредба единствено на подвъпроса за тази допустимост и неуреждайки всички тези негови аспекти, следва да се прилагат като особени повелителни норми. Те ще се прилагат с приоритет и независимо от приложимото право към застраховката на отговорност, нормално приложимо за определяне на лимитите на покрити отговорност, и независимо от приложимото право към деликтната отговорност.

В българското застрахователно право първа сред тези императивни норми е чл. 226, ал. 1 на КЗ, предвиждащ пряк иск в полза на увреденото лице. С императивна норма е предвидена непротивопоставимостта на възраженията на застрахователя за неизпълнението на по чл. 207, ал. 3 и ал. 4 на КЗ, както и по чл. 224, ал.1 на КЗ. При задължителните по закон застраховки на гражданска отговорност, застрахователят не може да противопоставя на увредените трети лица възражения за самоучастие (задържане – retention (англ.) или още deductible, франшиза). Специално при застраховките на гражданската отговорност на автомобилистите, застрахователят не може по предявен пряк иск да се защитава и с възражения, основаващи се на чл. 189, ал. 4, чл. 190, ал. 4 и чл. 191, ал. 2 във връзка с чл. 189, ал. 4 и чл. 190, ал. 4 на КЗ. Освен това при задължителна застраховка “гражданска отговорност”, застрахователят отговаря пред увредения и когато застрахованият го е увредил умишлено – чл. 226, ал. 3 на КЗ. Друга важна императивна норма отнасяща се до задължителните и доброволните застраховки на отговорност са тези за несеквестируемостта на вземането за обезщетение по тях – чл. 198, ал. 1 на КЗ. Тя защитава както застрахователя/ застрахования, така и третото увредено лице, имащо пряк иск срещу застрахователя. Затова следва да я сметнем за една от нормите, закрилящи третото увредено лице. Нейният свръхимперативен характер се свързва със съображението за неотчитане в достатъчна степен на неговите интереси при определянето на приложимото право към договора за застраховка с международен елемент и към допустимостта на прекия иск срещу застрахователя и към производството по принудително изпълнение. При производство по принудително изпълнение българските органи по принудително изпълнение, следва да прилагат тази норма независимо от приложимото право към застраховката и към допустимостта на прекия иск.

От гледна точка на производството за несъстоятелност следва да се отчете, че поне за вземания по задължителните застраховки на гражданска отговорност има известно привилегировано третиране – те са на четвърто място сред класовете вземания по чл. 136, т. 4 на КЗ. Вземанията по доброволните застраховки на отговорност са на шесто място чл. 136, т. 6 на КЗ. Освен това по силата на чл. 311в., ал. 5, т. 1 вземанията по пряк иск по застраховка “Гражданска отговорност” са сред гарантираните застрахователни вземания по част шеста “А” на КЗ, несъстоятелност на застраховател със седалище в Република България или на застраховател от трета държава, който е регистрирал клон по Търговския закон в Република България. Според условията на чл. 311в., ал. 2 и ал. 3 се гарантират вземанията по задължителната застраховка “гражданска отговорност”. Тези норми изглеждат приложими към всяка задължителна застраховка “гражданска отговорност” по силата на липсата на ограничаване до тази на автомобилистите. Това последователно представяне на норми, закрилящи макар и в различен обхват правото на пряк иск на третото увредено лице срещу застрахователя, ни убеждава в значимостта за обществото на закрилата на неговите интереси. Дори и част от тези норми като тези за класа на вземането по прекия иск, неговото гарантиране и тази за несеквестрируемостта да се сметнат за императивни норми, зависещи от правото по мястото на принудителното изпълнение респ. правото на държавата по откриване на производството по несъстоятелността, а не за особени повелителни норми на българското право, те подкрепят нашето становище, че нормите за предоставяне на прекия иск и за непротивопоставимост на възраженията по чл. 226 на КЗ имат свръхимперативен характер.

След старателно осъждане нормите, уреждащи правните последици от прехвърлянето (отчуждаването, промяната на собствеността върху застрахованата вещ) на застрахованата вещ и запазване на покритието по тях бяха изключени от особените повелителни норми за закрила на трети лица. Приобретателят следва сам да се погрижи за сключването на нова застраховка при спазване на правилата за многократно застраховане.

При задължителност на застраховката на вещта срещу риска “щети” и при задължителната застраховка на гражданската отговорност на автомобилистите, нормите, уреждащи последиците от промяната на собствеността на застрахованата вещ респ. на МПС и запазване действието на полицата, биха могли да бъдат смятани за особени повелителни норми – тук обществото има интерес от това застраховката да следва тази вещ до изтичането на определения *ex lege* срок на застраховката и да изпълнява функцията си независимо от собствеността върху нея. В тази връзка би могло да се застъпва виждането, че нормите за последиците от промяната на собствеността на вещ, с която е свързана задължителна застраховка, следва да се прилагат независимо от приложимото към застраховката право. Тук интересът на обществото задължителната застраховка в рамките на срока си да изпълнява своята

функция за независимо от промяната на собствеността на вещта е надмощен спрямо интереса на застрахователя. При това нормите за запазване на действието на задължителната застраховка ще се прилагат само в рамките на обхвата на нормата, налагаща задължението за сключване на съответната задължителна застраховка (в този случаи чл. 259 на КЗ). Член 263 на КЗ съдържа уредба на запазването на договора при промяна на собствеността върху моторно превозно средство, за което е сключена задължителната застраховка „гражданска отговорност“ на автомобилистите<sup>15</sup>. Макар и от чисто теоретично гледище<sup>16</sup>, възниква въпросът, дали тя е императивна при наличието на международен елемент в застраховката, дали ще се прилага независимо от приложимото към застраховката право. Член 263, ал. 1, изр. 1 на КЗ за разлика от чл. 212, ал. 1, изр. 1 на КЗ не дава възможност на страните по застраховката “гражданска отговорност” да предвиждат, че тя ще прекрати действието си при промяна на собствеността върху моторно превозно средство. Очевидно, с тази разпоредба е въведена императивна норма от гледна точка на вътрешното право спрямо застрахователя и застрахования. Същевременно, приобретателят може в рамките на срока за уведомяване на застрахователя относно прехвърлянето по чл. 263, ал. 1, изр. 3, да прекрати едностранно застраховката и без да посочва основания – чл. 263, ал. 4 на КЗ. С това на интереса на приобретателя да не бъде непременно обвързан до края на срока по закон на задължителната застраховка при същия застраховател и при тези условия, а да я сключи с друг или поне при донякъде различни условия се дава правна защита. Следва предвид ограничаването на срока за упражняването на това потестативно право в сравнение с чл. 212, ал. 4 на КЗ, да се признае, че всички норми въведени с чл. 263 на КЗ трябва да бъдат признати за особени повелителни норми, приложими независимо от приложимото към задължителната застраховка право, ако имаше възможност към задължителната по българското законодателство застраховка гражданска отговорност да бъде подчинена на друго право. Понастоящем, нормите по чл. 263 на КЗ ще се прилагат не просто по силата на чл. 249, т. 1 вр. чл. 259 ал. 1 на КЗ като особени повелителни норми, а като императивни норми, принадлежащи на приложимото право – чл. 7, § 4, буква б) на „Рим I” вр. чл. 245, ал. 1 на КЗ налагат като приложимо към тази застраховка българското право. Любопитно е, че чл. 259, ал. 1 в крайна сметка е определящ и за прилагането на едностранна стълкновителна норма по чл. 245, ал. 1 на КЗ.

Кои норми на българското застрахователно право, могат да се смятат за защитаващи застрахователното стопанство, но и за израз на принципа за обезщетителния характер на имуществените застраховки? Това е уредбата на

---

<sup>15</sup> За относителната новост и полезността на това разрешение в българското застрахователно право вж. **Григоров, Г.** Промени в уредбата на застрахователния договор, в: сп. Правна мисъл, бр. 3/ 2006 г. (**съкр. Григоров**), с. 48.

<sup>16</sup> Предвид стълкновителната уредба на задължителните по българското законодателство застраховки, според която приложимо към тях е българското право – вж. чл. 245, ал. 1 на КЗ.

застрахователната сума по чл. 203 при застраховките на имущество срещу щети, на надзастраховането по чл. 204, ал.1 и ал. 2 на КЗ и **най-вече чл. 208, ал. 3 за ограничаване на размера на дължимото обезщетение при настъпило застрахователно събитие до размера на вредата към деня на неговото настъпване.** Също така свързана с този принцип при застраховките на имуществени права е нормата, уреждаща разпределянето на отговорността между застрахователите при многократно застраховане срещу един и същ риск на едно и също имуществено право – чл. 208, ал. 4 на КЗ; както и последиците на откриването на застрахованото срещу изгубване или противозаконно отнемане имущество – чл. 208, ал. 5 на КЗ; възможността за възстановяване на вредите в натура. Възможността да се уговаря възстановителната стойност на застрахованото имущество като негова застрахователна стойност респ. застрахователна сума по застрахователния договор и да се уговаря и плащането на обезщетение и на пропуснати от застрахования ползи показва едно гъвкаво уреждане на принципа за обезщетителния характер на застраховките на имущества срещу щети. В българското застрахователно право липсват и аналози на специалните норми на германския VVG за нищожността на договор за застраховка, при който застраховачият умишлено надзастрахова или застрахова многократно дадено свое имущество. Тази гъвкавост и липса на изрично предвиждане на тежка санкция като нищожност, биха могли наистина да ни внушат, че нормите проявления на обезщетителния принцип при застраховките на имущества следва да бъдат разглеждани не като особени повелителни норми, а като причислими към обществен ред на българското право.

Разглеждането на нормите за последиците от надзастраховането и многократното застраховане и въобще за размера на дължимото обезщетение като особени повелителни норми обаче има своите предимства. То защитава интересите на застрахователите и на цялото общество, доколкото избягва възникването на стимули за извършване на застрахователни измами и създава по-добър климат на застрахователния пазар.

При връзка на съответния договор за имуществено застраховане с международен елемент с упражняването на свободата на предоставяне на услуги в рамките на ЕС, когато в правото приложимо към договора по силата на „Рим I” са налице норми, забраняващи обогатяване чрез надзастраховане или многократно застраховане и ограничавачи обезщетението до размера на реално претърпените вреди, българските правоприлагащи органи ще следва да извършват сравнение между тези норми на *lex causae* и нормите на чл. 204, ал. 1, чл. 208, ал. 3, изр. 1 и 2 и чл. 208, ал. 4 на КЗ. Когато тези чужди норми постигат целта, преследвана с цитираните разпоредби на КЗ, българските правоприлагащи органи ще следва да се въздържат от прилагането на българските норми за забрана на надзастраховането и ограничаване на размера на дължимото обезщетение до размера на вредата към деня на настъпване на

застрахователното събитие и невъзможността сбора от застрахователните обезщетения при многократно застраховане да надхвърли същия този размер.

Друга група норми, които биват разглеждани като особени повелителни норми са изричните или неписани забрани за сключване на застраховки. Те обаче биват квалифицирани като норми за закрила на обществения ред. Но с това квалифициране на тези норми не можем да се съгласим така лесно и то най-вече с включването на неписаните забрани за сключване на определени видове застраховки, които следват от наказателното и административнонаказателното право на държавата на съда и от противоречие с добрите нрави. При тези норми по-скоро става дума за несъвместимост на съответния договор за застраховка със самите основи на правния ред държавата на съда и така с обществения ред. При застраховки, които имат за цел закрила срещу финансови последици на наказателноправна отговорност има несъвместимост с личния характер на тази отговорност, което е основополагащ принцип на правото.

В българското застрахователно право има изрична забрана за застраховане “на задължения за плащане на глоба, конфискация или друга имуществена санкция по смисъла на наказателна или административнонаказателна разпоредба”. Тази забрана е включена в уредбата на застраховката на правни разноси в чл. 217, ал. 3 на КЗ. Именно тази и само тази изрична забранителна норма и то само при застраховки на правни разноси следва да се смята за особена повелителна норма.

Освен императивните норми на застрахователното договорно право, имащи за непосредствен и единствен предмет на уредба застрахователното договорно правоотношение, които разгледахме като особени повелителни норми в доктрината се разглеждат норми, които имат по-широк предмет на уредба, включващ между другото отношенията свързани с действителността и сключването на застрахователните договори. Те биват на места обозначавани като периферни особени повелителни норми.

Сред тях на първо място по наше мнение заслужават да бъдат споменати нормите на българското право, които уреждат правоспособността да се извършва застрахователна дейност и в частност да се сключват застраховки върху рискове, разположени в Република България. Член 8, ал. 1 и ал. 3 на КЗ императивно ограничават кръга на субектите, които според нашето право имат качеството на застраховател. Член 312 на КЗ заплашва с административнонаказателна отговорност лица, невизирани в чл. 8, ал. 1 на КЗ, които биха сключили застраховка върху риск в България. Съдът би могъл да бъде склонен да третира застраховки, сключени със застрахователи от трети държави и територии на ЕС, за които правилата за свободата на предоставяне на услуги и правото на установяване не важат и нямат надлежно лицензиран клон, като нищожни по силата на чл. 26, ал. 1 на ЗЗД във връзка с чл. 312 на КЗ. По-разумно е съдът в тези случаи все пак да отчита, дали застрахованият е



добросъвестен и ако да, да не стига до такива крайности и да сигнализира Комисията за финансов надзор за такава неразрешена дейност.

Такива периферни норми са и нормите на валутното законодателство по мястото на изпълнение, което би следвало винаги да се прилага или поне да бъде вземано, предвид когато се прилага *lex causae* за уреждане на отношенията по изпълнението респ. неизпълнението и техните последици. Валутното законодателство на съда има несъмнено приоритет.

Друга важна група особени повелителни норми са онези, налагащи косвени данъци и парафискални такси върху застрахователните премии, събирани от застрахователите по различните договори за имуществено застраховане с международен елемент. За тях чл. 28 на Директива 92/49/ЕИО (чл. 180 на **ДПлатежоспособност II**) предвижда възможност държавите членки на ЕС по мястото на риска да прилагат своите норми предвиждащи такива форми на облагане, като изрично посочва, че приложимото право определено според чл. 178 на директивата вр. „Рим I” не засяга приложимия данъчен режим – вж. чл. 157, § 2 на **ДПлатежоспособност II**.

Колкото до нормите за текущ застрахователен надзор от страна на българските органи върху застрахователите попадащи в обхвата на действие на КЗ, те ще се прилагат независимо от приложимото към договор за имуществено застраховане с международен елемент право, когато съответният застраховател е със седалище в Република България. Т. е., когато тя е държавата членка по произхода на поднадзорния застраховател. Относно нормите за застрахователен надзор на българското право, когато България е приемаща държава членка на ЕС за застраховател с произход от друга държава членка на ЕС, следва да се съобразява правилото, установено с чл. 180 на **ДПлатежоспособност II** за обществен интерес в държава членка на ЕС по разположението на риска като основание за възпрепятстване на сключването на договор за застраховка от застраховател получил разрешение за застрахователна дейност в една от държавите членки на ЕС според чл. 14 на **ДПлатежоспособност II**.

**Нормите за закрила на конкуренцията на правото на ЕС и на България като държава членка на съда** също може да бъдат смятани за вид периферни за договор за имуществено застраховане с международен елемент особени повелителни норми.

Независимо от правилата за застрахователна тайна за застрахователите не само по договори от областта на животозастраховането, съществува задължение да спазват **нормите за закрила и съхраняване на лични данни** относно застраховащите, застрахованите и бенефициерите, чието приложение в рамките на обхвата им от българския съд няма да зависи от стълкновителните норми, приложими към договор за имуществено застраховане с международен елемент.

## ***II. Особени повелителни норми на чуждо право***

Направено е подробно обсъждане на прилагането на новата разпоредба на чл. 9, пар. 3 на „Рим I“. Обсъдени са някои разпоредби на Директива 88/357/ЕИО и Директивата за животозастраховането, които са любопитни, но по-скоро изгубили приложимост при действието на „Рим I“.

Заключихме, ползвайки аргументи, свързани с принципа за правната сигурност, че съобразяването на особени повелителни норми на чуждо право, което не съвпада с *lex causae*, следва да бъде в рамките на приложимото материално право за договор за имуществено застраховане с международен елемент. Това съобразяване не е по силата на собственото основание на съответната норма, а се подчинява на приложимото право към договор за имуществено застраховане с международен елемент. То е обозначено като „цивилистично“. Прилагането на норми като чл. 7, пар. 1 на Римската Конвенция, чл. 9, ал. 3 на „Рим I“ към договор за имуществено застраховане с международен елемент създават неприемлива правна несигурност.

Може да се добави, че е потвърдено, че паричните задължения следва да се изпълняват в зависимост от законния или принудителен курс, наложен с валутното законодателство на държавата по мястото на тяхното плащане, както това е обосновано в предходна част на дисертацията, посветена на изпълнението на задълженията по застраховката.

### ***§ 3. Общественият ред и договора за имуществено застраховане с международен елемент***

Настоящото изследване е длъжно да разгледа онези норми на българското право, противоречието, с които би могло да доведе българския съд до заключението, че приложението на определени материалноправни норми на привлеченото за уредба на договор за имуществено застраховане с международен елемент чуждо право, води до последици, явно несъвместими с българския обществен ред.

Закрилата на застрахования от отказ на застрахователя да прекрати застрахователния договор или да плати застрахователното обезщетение при неизпълнението на непаричните задължения на застрахования се осъществява в българското право чрез императивни норми на КЗ, в съответствие с една от прогласените от чл. 2 на КЗ цели – осигуряване защита на интересите на потребителите на застрахователни услуги. Целта се преследва, чрез ограничаването на възможността на застрахователя да прекратява договора и се свързва с виновното поведение на застрахования и действителното увреждане на интересите на застрахователя и наличието на причинна връзка на това виновно неизпълнение на задължения на застрахования и това увреждане. Това е видно от разпоредби много от разпоредбите на на КЗ. Прекратяването на договора или отказа на плащане се свързва с вината на застрахования, застрахования или техния пълномощник и с тежестта на причинения от това вредоносен резултат. Например когато има несъзнателно, т. е.

неумишлено неизпълнение на тези задължения последиците са съвсем различни и не така тежки за застрахования. Член 206, ал. 3 на КЗ и чл. 207, ал. 2 на КЗ, също съдържат ограничения на правото на застрахователя едностранно да прекратява застрахователния договор.

От обсъдените разпоредби е видно, че при наземните застраховки закрилата на застрахования чрез ограничаването на възможността на застрахователя да се освобождава от отговорност е не просто законодателна политика, а принцип на българското застрахователно право. Така е необходимо българският съд при неголеми рискове, да обсъжда несъвместимостта с българския обществен ред на нормите на чуждо право, които освобождават застрахователя от неговата отговорност, когато тези норми не изискват нищо освен установяването на неизпълнението на каквото и да е непарично задължение на застрахования по договор. В тази връзка е любопитно, включеното изследване и обосноваване на възможността за изтъкване на съображението за обществен ред за норми на английското право, за т. нар. клаузи за warranties.

Любопитно е, че дори в уредбата на морската застраховка в българското право има тенденция, макар и с диспозитивни норми да не налага автоматичното освобождаване от отговорност на застрахователя при самото установяване на неизпълнение на непаричните задължения на застрахования. Но тези норми са диспозитивни. По тази причина при морски застраховки изтъкването на съображението за обществен ред във връзка с недопускане на клаузи за warranties не е защитимо.

Според българското право застрахователния договор включително и договора за имуществена застраховка трябва да е сключен при наличие на застрахователен интерес у титуляря на полицата и застрахования. Този интерес е необходим и за самото съществуване и непрекътане на застрахователния договор. Ако български съд или правоприлагащ орган се сблъска със застраховка, подчинена на право на трета държава<sup>17</sup>, което съдържа норма, допускаща в разрез с българските разбирания валидното сключване и действието на договор за застраховка без наличие на застрахователен интерес, пред него ще възникне въпросът за съвместимостта на последиците от прилагането на такава норма с българския обществен ред. Така Закона за застрахователния договор от 1984 на Австралия в Раздел 16 относно общото т. е. имущественото застраховане не изисква застрахователен интерес (раздел

---

<sup>17</sup> Това е възможно въпреки ограничаването на свободата на избора на приложимо право, дори при стълкновителната уредба за застраховките на неголеми рискове разположени в държавите членки на ЕС по чл. 7, § 3 на „Рим I“. Член 7, § 3, ал. 1, буква б) допуска избора на правото на държавата по обичайното местопребиваване на купувача на застраховката – т. е. не непременно правото на държавата членка по обичайното местопребиваване. Освен това съществува и възможността за разширяване на свободата на избор на приложимо право – чл. 7, § 3, ал. 2 на „Рим I“.

озаглавен “Insurable Interest not required”), за да бъде сключен действителен договор за застраховка. Същевременно Раздел 17 сочи, че липсата на интерес на застрахования за застрахованото имущество, собственост по време на настъпването на застрахователното събитие, не може да бъде единственото основание на застрахователя да откаже плащането на застрахователно обезщетение, когато застрахованият по договор за общо застраховане е претърпял парична или икономическа загуба, поради увреждането или унищожаването на застрахованото имущество. Тук можем по-скоро да заключим, че прилагането на тези норми не биха довели до случаи, при които застрахованият действително няма какъвто и да е интерес от застрахователния договор, защото не създават положение, застрахованият да няма и най-малък интерес от ненастъпването на застрахователното събитие. Раздел 17 на този закон изисква като предпоставка за плащането на застрахователно обезщетение застрахованият да е претърпял вреди причинени от застрахователното събитие, което на практика изключва стигането до последици несъвместими с принципа на българското застрахователно право за необходимост на застрахователния интерес. Би могло да се каже, че австралийският закон постига целта преследвана от българското право с изискването за застрахователен интерес, чрез простото изискване застрахованият да претърпи вреда от настъпването на застрахователното събитие. Целта е била в областта на общото/имущественото застраховане да не се налага прилагането на сложните правила на английското право относно застрахователния интерес, който понякога са създавали излишни пречки за получаване на застрахователното обезщетение и основание застрахователя да отказва застрахователно плащане.

Друга важна хипотеза на преценка на норми на чуждото приложимо право в светлината на съображението за обществен ред е налице при застраховки, подчинени на чуждо право, които нарушават неписаните забрани за сключване на определени видове застраховки. Тези застраховки противоречат например на наказателноправните забрани и санкции, както и на такива, произтичащи от административнонаказателното право. Доста широко е разпространено виждането, че допускането на изпълнението на застраховки, подчинени на чуждо право, които противоречат на целите на наказателните норми на българското право, би означало да се допуснат последици, несъвместими с българския обществен ред. Пример в тази насока са предлаганите в Обединеното кралство застраховки, създаващи покритие срещу паричните последици от отнемане на разрешението за управление на моторно превозно средство. Такъв договор, сключен от лице с обичайно местопребиваване у нас с английски застраховател би довело до последици, които са несъвместими с основен принцип на наказателното и административнонаказателното право – този за личния характер на наказателната и административнонаказателната отговорност.

Също действителността и изпълнението на застраховка с международен елемент подчинена на чуждо право, даваща закрила срещу риска за неблагоприятни

последници от налагането на други наказания по българското наказателно право биха били несъвместими с българския обществен ред – да се прехвърля риска от неблагоприятните за застрахования последници от наказателна отговорност върху други лица е явно несъвместимо с принципа за личния характер на тази отговорност.

Друг пример за неписана забрана за сключване на застраховки е този за забрана на застрахователното покритие на рискове, които противоречат на българското разбиране за добри нрави. В чуждата книжнина се срещат примери за разбирането, че застраховки срещу риска „отвличане с искане за откуп” не следва да бъдат допускани – така е било в Германия. Проблем със сключването, действителността и изпълнението на такива застраховки по наше знание има и според италианското и португалското право. Неписаните забрани за сключването на застраховки отвличане/откуп е един от обсъжданите в доктрината възможни случаи на приложение на съображението за обществен ред. Така такива застраховки, валидно сключени при приложимост на английското право, биха могли да бъдат сметнати за несъвместими с обществения ред на някои измежду страни от романо-германската правна традиция. Като последица от приемането на принципа за важащия за целия ЕС единен лиценз за извършване на застрахователна дейност и на изискванията произтичащи от свободата на предоставяне на услуги, органът за застрахователен надзор в Германия допуснал предлагането на застраховки срещу отвличане, както и на застраховки срещу тежки заболявания (тъждествени с или подобни на *dreaded-disease-policy*, *critical illness policy*).

Във връзка с правилата на КЗ за избягването и разкриването на конфликт на интереси на определени лица, имащи участие в управлението на застраховател със седалище в България в отделни случаи сключените с тях застраховки при условия съществено различни от пазарните биха могли да бъдат сметнати за несъвместими с добрите нрави и нищожни при приложимост на българското право – чл. 26, ал. 1 на ЗЗД. Така българският съд би следвало да преценява дали валидността и изпълнението на такъв застрахователен договор, подчинен на чуждо право не биха били последици от приложението на това право явно несъвместими с българския обществен ред, с недопускането на договори при условия, съществено различаващи се от пазарните като израз на принципната забрана за сключване на договори противоречащи на добрите нрави.

Друга по-скоро чисто теоретично възможна хипотеза на изтъкване на несъвместимостта на прилагането на норма на чуждо право, уреждащо застраховка с международен елемент с българското право би било разрешаването от *lex contractus* на застрахователно покритие и при умишлено причиняване на застрахователното събитие от застрахователя, застрахования или третото ползващо се лице от договор за имуществено застраховане с международен елемент. Основен принцип в гражданското право в България е недопускането дадено лице да получава изгода от собственото си умишлено противоправно поведение. На практика обаче не е много

вероятно да възникне случай, при който договор за имуществено застраховане с международен елемент в съответствие с *lex causae* допуска изплащането на застрахователно обезщетение, при умишлено причиняване на застрахователното събитие от застрахователя, застрахования или третото ползващо лице, в полза на последните изброени лица. Ако чуждото право допуска застрахователното покритие да включва и застрахователни събития, умишлено причинени от лица, за които застрахования отговаря, от друга страна, е съвсем вероятно да се приеме, че при наличието на определени условия и ограничения в *lex causae* за допускането на това, няма основание за прилагане на съображението за обществен ред от българския съд или друг правоприлагащ орган. Тези условия и ограничения би следвало да гарантират срещу опасността лицата, за които застрахованият отговаря да са били изпълнители на замисъл на последния.

Самото българско право по принцип изключва материалноправната допустимост на прекия иск на третото увредено лице срещу застрахователя на доброволно сключена застраховка гражданска отговорност на отговорното за увреждането лице, когато покритото от застраховката застраховано лице е действало умишлено – арг. *a contrario* от чл. 226, ал. 3 и *per analogiam* чл. 211, т. 1 на КЗ (застраховката на гражданска отговорност е разновидност на имущественото застраховане – застраховане на пасива). Такъв иск е допустим само при задължителните застраховки на гражданска отговорност – чл. 226, ал. 3 на КЗ. Възниква въпросът при иск на трето увредено лице срещу застраховател със седалище в България пред български държавен съд, дали прилагането на нормата на чуждо приложимо към застраховка на гражданска отговорност право или на приложимото към самата деликтна отговорност право, която допуска по-широка възможност за предявяване на пряк иск срещу застрахователя и при доброволни такива застраховки противоречи на българския обществен ред. Такова положение противоречи на принципната недопустимост според българското застрахователно право застрахователят да отговаря и при умишлено причиняване на застрахователното събитие от застраховано лице по застраховката. Но ако последиците от прилагането на тази чужда норма по принцип не увреждат тежко интересите на застрахователя например поради възможността той да предяви регресен иск срещу покритото от застраховката граждански отговорно лице, тогава по-скоро би следвало да се приеме допускането на такъв пряк иск, при условие, че в приложимото към застраховката право или в правото, уреждащо деликтната отговорност има гаранции срещу евентуални опити за застрахователни измами и не се накърнява принципа за личния характер на наказателната отговорност.

Възможно е чуждото право, приложимо към задължителната застраховка на гражданска отговорност да предвижда прекия иск на третото увредено лице да може да бъде предявен срещу застрахователя дори когато вредите са претърпени от увреденото лице по вина на лице, което е откраднало или е отнело незаконно

моторното превозно средство, за което се отнася застраховката. Това разрешение е в противоречие с чл. 257, ал. 2 на КЗ<sup>18</sup>. Пред арбитражен съд в Белгия възникнал въпросът, дали нормата на чуждото право, налагаща отговорност на застрахователя пред увредения и при вреди по вина на крадец не е несъвместима с белгийския обществен ред. Арбитражният съд възприел виждането, че няма основание за прилагане на съображението за обществен ред, при положение че застрахователят според приложимото чуждо право може да предяви регресен иск срещу лицето отговорно за кражбата или противозаконното отнемане<sup>19</sup>. Българският съд също би могъл да се въздържа от изтъкване на съображение за обществен ред.

В доктрината се обсъжда, дали допускането от чуждо право на покритие, при което застрахователят е задължен или оправомощен да плаща обезщетение и при застрахователно събитие, причинено от груба небрежност на застрахования е равносилно на налагането на последици, несъвместими с обществения ред на отечествената държава на съответния извършител на непозволено увреждане. Обикновено се посочва, че от сравнителноправна гледна точка покритието на грубата небрежност или се допуска или изключва от застрахователното договорно право на дадена държава, но изключването му е с диспозитивна, подлежаща на дерогиране норма. Така не би могло да се поставя сериозно въпросът за “намесата” на съображението за българския обществен ред при допускане на покритие на грубата небрежност от чуждото право приложимо към договор за имуществено застраховане с международен елемент – българското право не предвижда изрично изключване на плащането на застрахователно обезщетение при груба небрежност на застрахования, причинила застрахователно събитие.

Възприехме виждането, че някои от проявленията на обезщетителния принцип в българското застрахователно право като забраната за надзастраховане и постигането на обогатяване чрез многократно застраховане следва да се приемат за особени повелителни норми на българското право, които насърчават развитието на застрахователната дейност в България като ограничават възможността за неоправдано облагодетелстване на застрахования.

Колкото до принципа на доброволността на застраховането в българското право – той е ограничен от задълженията, произтичащи от задълженията на България произтичащи от международните договори, по които България е страна и от „Рим I” – България е длъжна да зачита задължителния характер на застраховките определени за

---

<sup>18</sup> “Застраховани лица са собственикът на моторното превозно средство, за което е налице валидно сключен застрахователен договор, както и всяко лице, което ползва моторното превозно средство на законно основание.”

<sup>19</sup> Случай споменат, без посочване на конкретната арбитражна институция, от **Fontaine, M.** Droit des assurances, Bruxelles, De Boeck & Larcier, 2006, p. 96, note sous ligne 288, с позоваване на Sentence arbitrale, 7 avril 2003, арбитражно решение, което било публикувано в Revue Générale des Assurances et Responsabilités, 2004, n° 13874.

задължителни от чуждо право, доколкото това следва от такива международни договори.

Разбира се, ако правото на дадена държава на практика допуска сключването на валиден договор за застраховка по принуда или чрез заплашване от страна на застрахователя, тогава бихме се изправили пред хипотеза на прилагане на норма на чуждо право, несъвместима по последиците си с българския обществен ред.

Направеният анализ води до заключението, че дори в областта на договорите за имуществено застраховане с международен елемент за българския съд важи задължението да прави преценката за съвместимост с българския обществен ред на последиците от прилагането на чуждо право. Независимо от това, че прилагането на чл. 21 на „Рим I“ да води до изключване на прилагането на отделни норми на чуждото право само по изключение, съдът при всяко дело за договор за имуществено застраховане с международен елемент има задължение да провери, дали няма основание за повдигане на съображението за обществен ред в конкретния случай. Условието за това е даден принцип на правото на съда, да не е бил отчетен в самата стълкновителна норма. Прилагане на практика на съображението за обществен ред обаче ще е рядко. В областта на закрилата на застраховащите, застрахованите и третите ползвачи се лица действителното прилагане следва да се смята за по принцип изключено, с изключение на нормите на чуждо приложимо право, толериращи клаузи за Warranties, независещи от титуляря на застрахователната полица, но можещи да го лишат от покритие. Освен това правото на ЕС и основните икономически свободи на единния пазар ще имат значение за приложение на българския обществен ред като го рамкират. Същевременно може да се говори за възможност приложимото право да бъде контролирано от българския съд за съвместимост с основите на правото на ЕС – основните свободи на вътрешния пазар и Хартата на основните права.

## ***2.5 Глава четвърта. Специфични проблеми на признаването и изпълнението на съдебни решения и други актове, свързани с договори за имуществено застраховане с международен елемент***

### ***§ 1. Значение на нормите за международна компетентност за признаването и допускане изпълнението на чуждестранни съдебни решения в България***

Тук накратко следва да отбележим, че е проведен анализ на уредбата на екзекватурата по действащият до 10 януари 2015 г. „Брюксел I“ и основанието за отказ по чл. 35, пар. 1 на същия. Констатира се и потвърди връзката на прилагането на уредбата на екзекватурата към решения по дела във връзка с договор за имуществено застраховане с международен елемент със специалните норми на „Брюксел I“ за международна компетентност по тези дела. Тази връзка съществува и при прилагането на Регламентите, с които ЕС отчасти е премахнал екзекватурата в



държави членки на ЕС. Това основание е налице и по чл. 45, пар. 1, буква д) на „Брюксел IA”.

Разгледан е въпросът, дали съдебно решение, постановено по дело за договор за имуществено застраховане с международен елемент, в нарушение на задължение на съда по произхода, да зачете валидно и изпълняемо от страните арбитражно решение, следва да получи отказа за изпълнение. Застъпен е изводът, че по силата на чл. 71 на „Брюксел I”, съдът по екзекватурата следва да зачита това арбитражно споразумение и така може да се счита, че има основание за отказ на решението по силата на правилата за признаване на арбитражното споразумение по чл. II, § 3 на Ню Йоркската Конвенция за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения (КПИЧАР) от 1957 г.

Демонстрирано е, че нормите на раздел III имат значение за преценката на международната компетентност на съда на трета държава по смисъла на чл. 117, пар. 1 на КМЧП. Спомената е приложимостта на договорите за правна помощ в материята на презграничното изпълнение (екзекватура) на решения от трети държави.

### ***§ 2. Материалният обществен ред като пречка за признаването и допускане изпълнението в Република България на чуждестранни съдебни решения и други актове***

Разгледани са в **параграф втори** някои възможности чуждестранно съдебно или арбитражно решение, приложили чуждо право, да бъдат срещнати с отказ за признаване от български съд, когато косвеното приложение на чуждото право води до последици, явно несъвместими с основите на българското право, относими към застраховките. Констатирано е сходство с хипотези, разгледани в параграф 3 на глава трета на книгата.

### ***2.6 Заключение***

В рамките на 11 страници е представено заключението на труда. То представя в обобщен вид възприетите от автора становища за изложените теоретични и практически проблеми във връзка с договорите за имуществено застраховане с международен елемент в българското международно частно право.

Показано е в обобщен вид, макар и поотделно за всяка от четирите глави, че защитава типично по-слабите страни по застрахователните спорове. Същевременно е потвърдено, че елементи на уредбата свидетелстват за стремеж да се отчитат особеностите и спецификите на застрахователните договори.

### **Приносни моменти:**

Като приносен елемент на труда е предложението за включването на някои положения, изведени от практиката на Съда на ЕС, в изрични разпоредби при бъдещи нови ревизии на „Брюксел I” – норма за неприложимостта на чл.чл. 8-14 към спорове по презастрахователни договори и изрична норма за международна компетентност

при прекия иск срещу презастраховател, когато такъв е налице. Това би отговаряло на принципа за гарантиране на правната сигурност на ответниците, в рамките на Регламент „Брюксел I”.

Застъпено е виждане за по-различна формулировка на текста за пророгациите по застраховки на големи рискове. Като минимум, чл. 14, пар. 5 на Брюксел I би следвало да се преформулира като започващ с „без да се засяга приложението на точни 1 до 4” според френската версия на текста, а не с „независимо от” според английската.

Споделено е виждането, изразено и от цитиран в работата автор, че е добре в „Брюксел I” да се създаде, общо за „Брюксел I” и „Рим I” легално определение на големи рискове, независимо от директивите за застраховането. Посочени са проблеми на настоящата дефиниция на големи рискове. Това е едно от предложенията за изменение на приложимата уредба и в областта на международната компетентност и в областта на определяне на приложимото право.

Изразена е подкрепа за новата разпоредба на чл. 26, пар. 2 на „Брюксел IA”, която спомага защитата на по-слабата страна по застрахователни спорове с международен елемент.

Демонстрирахме някои проблеми, свързани с компетентността на арбитражните съдилища в материята на договора за имуществено застраховане с международен елемент, при застраховки, сключвани с потребители и възможността за защита срещу неравноправни арбитражни клаузи в тази материя, като направихме опит за анализ на понятието за арбитраж, непокрит от законови разпоредби.

Представени са и предложения за изменение на уредбата на ниво българско законодателство и на ниво право на ЕС за задължителните застраховки. Предлага се възприемане на модела на чл. 46а на немския Уводен закон към Германския граждански законник и новия полски закон за МЧП от 2011 г. Според предложението приложимо е правото на съда, по застраховки задължителни според него; приложимо е правото на друга държава, различна от тази на съда, налагаща задължение за застраховане, доколкото това право не предвижда друго. Това е разрешение, спомагащо за зачитане на чуждестранните нормативни разрешения, чрез прилагане на препращане.

Колкото до застраховката на неголеми рискове, споделяме виждането, че трябва да се премахне разграничението между рискове в държавите членки на ЕС и в трета държава, предвид липсата на обективна обосновка и наличието на хипотези на застраховани с обичайно местопребиваване в ЕС при риск, разположен в трета държава. Споделяме виждането, по-широкото допускане на свободата на избор на правото по обичайно местопребиваване на застрахователя, когато застрахователят не развива и не насочва дейността си в държавата по обичайно местопребиваване на застрахования/застрахования, че с оглед необходимостта от по-широко развитие на

единния застрахователен пазар в областта на застраховките на масови рискове. Това спомага за защитата на легитимния интерес на титуляря на полицата, търсещ сключването в чужбина на застраховка, непредлагана на домашния му застрахователен пазар. В светлината на високото ниво на материалноправна закрила предоставяно на застраховащите, застрахованите, третите ползвачи се лица, ние споделяме, авторитетните цитирани в изследването мнения, че е уместно да се приемат Принципите на Европейското застрахователно договорно право, които страните по застраховки на неголеми рискове да могат да избират като приложимо към тях право.

Механизмът на разширяване на свободата на избор на приложимо право по чл. 7, пар. 3, ал. 2 на „Рим I” е не така проблемен, както бе при действието на нормите на държавите членки по транспониране на Директива 88/357/ЕИО.

С оглед необходимостта, подобните или идентични случаи на договори за застраховка с международен елемент да се третират еднакво, и съображението, че специалните норми следва се определят, преди всичко от предмета на уредба и независимо от сезирания съд или друг правораздаващ орган, направихме опит да защитим тезата за пълно прилагане на стълкновителната уредба на „Рим I” към договора за имуществено застраховане с международен елемент, намиращ се в обективна връзка с държава членка на ЕС, когато спорът се разглежда от арбитражен съд. Допълнителна опора в тези наши съждения бяха съображения като: признатата от преките и стълкновителни норми на международното частно право на не малко държави необходимост от закрила на по-слабата страна, необходимостта от зачитане на интересите на различни държави, налагащи задължително застраховане, необходимостта и задължението на арбитражите пред страните по арбитражното споразумение да осигурят безпроблемно признаване и изпълнение на тяхното решение.

Направен бе опит за представяне на особени повелителни норми, приложими към договор за имуществено застраховане с международен елемент с приоритет пред приложимото право, чрез анализиране на редица разпоредби на българския КЗ.

Обосновани бяха мислими хипотези на изтъкване на съображението за обществен ред и бяха представени такива, в които съда, следва по-скоро да се въздържа от неговото изтъкване. Обоснова се необходимостта да се проверяват последиците на някои норми на чуждото право, приложимо към договор за имуществено застраховане с международен елемент, които при приложението си може да доведат до неприемливи последици. Бяха използвани данни за чужди закони, приложими в материята.

С оглед изложението, което разгледа множество интересни аспекти на проблематиките на договора за имуществено застраховане с международен елемент в международното частно право, бихме искали да вярваме, че настоящият труд, като

цяло или в отделни свои части, би могъл да послужи като основа за по-задълбоченото изследване на по-конкретни проблеми.

### Публикации, свързани с дисертационния труд

1. **Янакиев, З.** Раздел 3. Компетентност по дела във връзка със застраховане, в: Регламентът „Брюксел I”. Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела. Коментар, София, Сиела Норма АД, 2012 г., стр. 118-167;

2. **Янакиев, З.** Застрахователните договори с международен елемент според Регламент Рим I, в: Регламентът „Рим I”. Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 година относно приложимото право към договорни задължения, сборник студии на авторски колектив – коментар на Регламент (ЕО) № 593/2008 „Рим I”, София, Сиела софт енд пबблишинг, 2009 г., стр. 207-276;

3. **Янакиев, З.** Издаването, поправянето и оттеглянето на удостоверенията, свързани с Европейско изпълнително основание в България като държава-членка по произхода, и издаването на изпълнителен лист в България като държава-членка по изпълнението според Част седма ГПК в светлината на Регламент (ЕО) № 805/2004 за въвеждане на Европейско изпълнително основание при безспорни вземания, в: Международното частно право и някои разпоредби на Част седма от ГПК в светлината на общностните източници, сборник студии под общата редакция на проф. д-р Николай Натов, София, Сиела софт енд пбблишинг, 2008 г., стр. 125-154.